

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XXV. ÉVFOLYAM.
TIZEDIK FÜZET.

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KÖZLÖNYE

BUDAPEST, 1910
DECEMBER HÓ

Tanítóképzés.

Ünnepi beszéd.

Elmondotta a sepsiszentgyörgyi állami tanítónőképző-intézet felavatásán
Dr. Neményi Imre.

Méltóságos Főispán úr! Mélyen tisztelt ünneplő közönség!

Gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter úr ő nagyméltóságának nevében és kitüntető megbízásából van szerencsém a sepsiszentgyörgyi állami tanítónőképző-intézet új épületének felavatási ünnepélyére megjelent mélyen tisztelt ünneplő közönséget szíves köszönettel bensőségteljesen üdvözölni. Örömmel üdvözölöm a vármegye nagyérdemű kormányzóját, (Éljen!) a főispán úr ő méltóságát, akinek megjelenése és szíves részvétele ezen az ünnepélyen azért képezi ezen ünnepségnek örömteljesen kiemelkedő mozzanatát, mert csak akkor, ha állami és társadalmi életünk intéző, vezető és kormányzó tényezői az övéhez hasonló nemes érdeklődéssel és lelkesedéssel fognak viseltetni mindaz iránt, ami a magyar nemzeti kulturára tartozik, csak akkor várhatjuk, hogy be fog következni a legnagyobb magyarnak imaszerű jóslata: «Magyarország nem volt, hanem lesz!»

A miniszter úr ő excellenciájának kifejezett kívánságára kifejezem ő excellenciájának azon való őszinte sajnálkozását, hogy másoldalu és elodázást nem tűrő elfoglaltsága miatt a mai ünnepélyen személyesen nem

jelenhetett meg, mert ez az ünnepély nemcsak Sepsiszentgyörgy városának helyi érdekű ünnepe; nemcsak a lokálpatriotismus örömteljes fellángolása, hanem ünnepe az egész székelységnek; sőt ünnepe a magyar nemzeti kulturának is, mert ezen új intézet létesítése által a nemzeti kulturának épületét egy újabb bástyával erősítettük meg. Már pedig minden tényező, amely nemzeti kulturánkat erősíti, egy lépéssel közelebb visz bennünket ahhoz a diadalhoz, amelynél a népek kulturversenyében annak a népnek fog az elsőbbség pályalombja odaitéltetni, amely népnek sikerül a legnagyobb kultureredményeket elérnie. És ez az ítélet, ez lesz a szó nemes, a szó ideális értelmében vett istenítélet, vagyis Istennek tetsző ítélet; mert az emberiség kulturtörekvésének diadalában Istennek bölcsesége és mindenhatósága nyilatkozik meg a földön az emberek cselekedetei által. (Helyes, helyes, igaz, ugyan!) Annak az időnek, mikor a nyers erő döntött a népek elsősege felett, annak az időnek bekövetkezett immár az ő teljessége. Aminek napjainkban szemtanúi vagyunk: a békés fegyverkezés, a fegyveres béke, ez nem egyéb, mint az ókori és középkori szellem paroxizmusának végső fellobbanása. Mert egy dolog bizonyos: a népeknek elsősege a jövőben nem vértől áztatott harcmezőkön iszonyatot és halált szóró ágyúk bömbölése között fog eldőlni, hanem a visszavonult magányban kutató tudósoknak csendes laboratóriumában. És az emberiségnek ebből a nagy kultur munkájából a magyar nemzet is ki fogja venni a maga részét; úgy, mint történeti hivatásának; ezer éves multja alatt mindenkor hivatásának magaslatán állónak bizonyosodott. Mert addig, amíg fegyveres erővel lehetett az emberiségnek szolgálatokat tenni, a történelemnek tanúsága bizonyosságot tesz mellettünk, hogy évszázadokon keresztül egy nemzet se tett olyan nagy szolgálatokat a civilizációnak és ami ezzel egyjelentőségű: az

emberiségnek, — mint éppen a magyar nemzet. De amikor az emberiség munkájának súlypontja a harmezőről a kultúra terére tolódott át, a magyar nemzet akkor is megértette a történetnek és kornak hívó és intő szövegét. Tekintsünk vissza egy félszázaddal és bámuljunk. Csak az apokalipszis csodáiban lehet ahhoz hasonlót találni, aminő a magyar kultúra mezején egy félszázad alatt végbe ment. A magyar nemzeti kultúra mezején, mely egy félszázad előtt nemcsak hogy majdnem teljesen parlagon hevert, de szinte kiírthatatlannak tetsző bogáncscsal és vad cserjékkel volt benőve, ma olyan kulturalkotások emelkednek, amelyek bátran és büszkén állhatják meg helyüket az oly kultúrnépek alkotásai mellett, amely népeknek messze évszázadokra visszanyúló kulturtradíciójuk van. Régi magyar költőink közül többen költeményeikben a magyar nemzetet Isten választott népének nevezik, — és újabbkori költőink közül is Vachot Sándor bensőségteljes hittellel mondja a «Külföld rabjában», hogy «van fajunknak önön Istene.» És valóban keblünkben is biztató hit éled, ha látjuk azt, hogy nagy kulturalkotásainknak nemcsak kereteit tudtuk létesíteni, hanem a gondviselés a maga idejében mindig küldött nekünk kiváló státusférfiakat, tudósokat, írókat, költőket és művészeket, akik ezt a keretet eddig mindig dicsőségesen be is töltötték. De hogy a magyar nemzet képes legyen a jövőben is nagy kulturmissziójának megfelelni, arra nézve feltétlenül szükséges, hogy a nemzet minden kultúrtényezője a legkisebbtől a legnagyobbig, a legalacsonyabbtól a legmagasabbig, az utolsó határszéli falusi ovodától kezdve fel az egyetemig, hiven teljesítse a feladatnak rá eső részét. Ebből a munkából nem az utolsó rész jut a sepsiszentgyörgyi állami tanítónőképző intézetnek. Ennek az intézetnek, amely a mostoha és nehéz viszonyok közt is mindig hivatásának magaslatán állott.

De amidőn ennek az intézetnek letűnt mostoha viszonyairól szó esik, úgy érzem, hogy nem lehet ezen mozzanat mellett megállás nélkül elhaladnunk. Én, akinek ha nem is oly mértékben, mint az igen tisztelt tanfelügyelő úr előadta, de némi csekély részem mégis volt abban, hogy ez az intézet, ez a volt mostohasorsu hamupipőke, ma tündér királylányi szépségében jelenhetik meg a világ előtt; én, aki fájdalomteljes megdöbbenéssel láttam ezt az intézetet magasztos rendeltetésének és nemes tisztének nem megfelelő disztelen elhelyezésben; én úgy érzem, hogy kötelességet mulasztanék el akkor, ha ma, itt ezen a helyen és ezen ünnepélyes alkalommal a közoktatási kormány nevében nem emlékezném meg köszönettel arról a tantestületről, amely munkakedvet szinte lelohasztó mostoha viszonyok között is mindenkor hiven, becsületesen és rendületlenül állott meg a kötelességtudásnak és kötelességteljesítésnek megingathatatlan sziklafokán. (Éljen!) Méltányló elismeréssel és őszinte köszönettel kell azonban legelső helyen és legelső sorban megemlékeznem az intézet igazgatónőjéről, (Éljen! Éljen!) aki odaadóan buzgó és fáradhatatlanul lelkes, hivatásérzettől mélyen áthatott — szinte azt mondhatnám — gondviselészerű munkával lehetővé tette azt, hogy a mostoha elhelyezés ezernyi ezer veszélyeinek scyllái és karibdisei közül, növendékeinket minden megkárosodás nélkül vezethettük át ide, az új elhelyezésnek régóta és óhajtván várt ígértföldjére. Én nem kétlem, hogy a kedvező viszonyok a testület ügyszeretetét és hivatásérzetét az eddiginél is sokkal magasabb foku tevékenységre fogják buzdítani; nem kétlem, hogy úgy fogják nevelni növendékeiket, hogy azok, mikor tanulmányaik végeztével ennek az intézetnek a küszöbén kilépnek, át lesznek hatva, impregnálva lesznek leendő hivatásuk magasztos voltának tudatától, — és átértve és átérezve azt a nemes feladatot, hogy nekik

kell a tudás fáklyájával az alsóbb népréteg millióinak szellemi sötétségébe bevilágítaniok, mindenhol, ahova sorsuk, rendeltetésük hívni és vinni fogja őket; lángoló érzelemmel fogják hirdetni a magyar nemzethez való hű ragaszkodást és a magyar haza imádó szeretetét, — és hogy minden iskolaszoba, melybe lépni fognak, a hazaszeretet szentegyházává, minden katedra, melyet elfoglalnak, a hazaszeretet megszentelt oltárává fog változni tanításaik által, — és hogy elő fogják készíteni azt a boldog korszakot, amikor a «Hazádnak rendületlenül» és az «Isten áldd meg a magyart» nemcsak az ajkakra elhangzó szózat, hanem a Kárpátoktól a tengerig lakó minden ember szive és lelke legbensőségtejjesebb érzelmeinek hű visszhangja és buzgó imája leszen. Abban az erős hitben, abban a szilárd meggyőződésben, hogy ebben az intézetben ezentul is ilyen irányu munkásság fog folyni, megnyugvással látom letéve továbbra is ezen intézet sorsát az intézet igazgatónőjének és tanári testületének a kezeibe. És a magyar közoktatásügyi kormány nevében ezennel átadom ezen intézetet az intézet igazgatónőjének szeretetteljes gondjaiba, gondos vezetésébe és felügyeletébe és kívánom, hogy Istennek örökdő szeme állandóan virrasszon ezen intézet sorsa felett; béke lakozzék e falak között; soha más zaj ne verje fel ezen falak csendességét, mint az ártatlan tanuló ifjuság jókedvű kacaja és vidám danája. Áldott legyen ez a hajlék és áldottak legyenek a lakói és mindazok, akik ebben az intézetben tanulnak és tanítanak; úgyszintén azok is, akik ebben az intézetben folyó magasztos és nemzet-erősítő munka iránt nemes érdeklődéssel és meleg szeretettel viseltetnek: mindazok legyenek most és mindenkor Istentől áldottak!

Tanítóképzésünk továbbfejlesztésének útjai.

Nincs ma már komoly kulturpolitikus, vagy számottevő pedagógus, aki a tanítóképzésnek a magyar nemzet haladása, „a nemzeti egység szolgálata” szempontjából való *elsőrendű fontosságát* el ne ismerné és ne hangoztatná. Elsőrendű fontosságú a tanítóképzés ügye, mert a *néptanítótól* várjuk első sorban a nemzet egyetemének *kulturális* előbbrevitelét, a magyar egységes *nemzeti állam* kiépítéséhez szükséges szilárd alapok lerakását, valamint az összes *gazdasági és szociális kérdések* megoldásában való közvetlen közreműködést és az e téreken mutatkozó bajok és betegségek gyógyítását. Igazuk van azoknak, akik ma a néptanítóban látják a *nemzet* szellemi és anyagi boldogulásának leghivatottabb *napszámosát*.

Vessük fel ezzel szemben azt a kérdést, hogy képes-e hát a néptanító mindezen nemzetépítő és népboldogító feladatok sikeres megoldására? E kérdésre a válasz — fájdalom — csak *tagadó* lehet. Népnevelőink jelentékeny részében megvan ugyan e magasztos feladatok megoldásához a kedv, sőt lelkesedés; de úgyszólván az egész karban hiányzik az ehhez való *készültség*, egy jelentékeny részében pedig az ehhez való jóindulat sincs meg. Ebbeli ítéletemet nem változtathatja meg az a néhány száz tanító, aki a szabályt szentesítő kivételkép kulturális, nemzeti, vagy szociális téren bámulatraméltó apostoli működést fejt ki. A magyar nemzetnek (népnek) e téren nem a tanítók és vezetők százaira, hanem ezreire és ezreire van szüksége! A néptanítói karnak e magasztos feladataihoz való készültséget, helyesebben az ahhoz való alapokat a tanítóképzés hivatott megadni. Ezt a feladatot azonban tanítóképzésünk nem oldja meg, mert nem oldhatja meg. Ezek megállapításával tehát mi nem a néptanítói kart hibáztatjuk, hanem a *tanítóképzés fejlesztését sürgetjük!* Sürgetik első sorban a tanítóképzés hivatott munkásai, a tanítóképző-intézeti tanítók egyenként és összesen a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete útján; de sürgetik maguk a legközvetlenebbül érdekelt néptanítók, sőt sürgeti a magyar közoktatásnak egyik-másik hivatott vezetője és irányítója is. Be kell vallanunk, hogy ezen sokoldalú, sokszor erélyes és szívós sürgetésnek parciálisan meg lett a maga foganatja. A magyar tanítóképzés egyik, még pedig jelentékeny része, nevezetesen az állami tanítóképzés az idők folyamán a haladás és fejlődés útján nagy lépéseket tett előre. Azonban az egész ügy egyetemes fejlődését, valamint az állami tanítóképzés további fejlesztését az érvényben levő 1868. évi 38. t.-cikk, helyesebben a törvények alkotásában a képtelenségig nehézkes magyar törvényhozás megakadályozta és ennek ma is útját állja. Teljesen igaza van Hegedüs János kartársunknak e lapok szeptemberi számában „A mai tanítóképzés a nemzeti egység szolgálatában” című megszívlelendő felszólalásában: „a tanítóképzés egyetemes szakfelügyelete és a nemzetiségi (a törvény szerint felekezeti) tanítóképzők ügyeinek rendezése nélkül a magyarországi tanítóképzés sem egységes, sem nemzeti sohasem lesz!” De miután

a gyökeres javításnak a törvényes alapok megváltoztatása az előfeltétele, én pedig az alapok közeli megváltoztatásában nem bízom, megkísérlem a haladás útjait a mai alapokon megvilágítani. Ami azonban nem jelenti azt, hogy a Hegedüs által megjelölt irányban ne küzdjünk továbbra is a legnagyobb energiával.

Ha ugyanis nézzük a jelent és fürkésszük a jövőt annak elbirálása végett, hogy lehet-e a közel jövőben reményünk a tanítóképzés *törvényhozási úton* való fejlesztésére és a nemzetiségi törvény megváltoztatására, akkor sajnálattal kell bevallanunk, hogy illetően reményünk aligha lehet. Nem lehet annak dacára, hogy a tanítóképzés törvényes rendezésére nézve a legilletékesebb tényező, az előző kormány kultuszminisztere tett ígéretet, hogy annak dacára, hogy a kormány illetékes faktorai a törvényes rendezés és fejlesztés szükségességéről nyilván meg vannak győződve; és annak dacára, hogy a tanítóképzés intézménye a törvényes keretek és korlátok közül messze kinőtt. Nem lehet azért, *mert politikai viszonyaink és parlamentáris rendszerünk ily reformnak nem kedveznek; mert a népművelés intenzív fejlesztéséhez először népparlamentre van szükségünk!*

Kérdem: vajon tétlenül várjuk-e a törvényhozási fejlesztésnek remélhetőleg már nem messze levő idejét, avagy kívánjuk ügyünknek az eddigi úton és módokon való továbbfejlesztését? Hogy e kérdésre az elfogadható választ megadhassuk, vessünk egy futó pillantást a tanítóképzés négy évtizedes fejlődésére.

A tanítóképzés ügyét szabályozó 1868. évi 38. t.-cikk VII. fejezete *ma is érvényben van*. E törvény sarkalatos intézkedései a következők: „A képezdei tanfolyam *három év*.” „A tanítóképezdébe olyan éptestű növendékek *vétetnek fel, kik a 15. évet már meghaladták*” és bizonyos alapvető tárgyakból „annyi jártassággal bírnak, amennyit a gymnasium, reál-, vagy polgári iskola négy első osztályában tanítanak.” *Felsorolja a törvény a kötelezett tantárgyakat.* „Az *élelmezés és ösztöndíjbeli jótéteményeket az igazgatótanács osztja ki.*” „Az *igazgatótanács a közoktatásügyi miniszter utasításai szerint vezeti a képezde anyagi és szellemi ügyeit.*” „A tanfolyam *bevégezte után egy évre*, de legfőlebb két év eltelté alatt, amely időt gyakorlati tanítással töltheti a tanuló, *köteles minden növendék a képezdei összes tantárgyakból, írásbeli dolgozatokból és különösen a tanítás gyakorlásából vizsgát állani ki.*” Stb.

A törvény ezen érvényben levő, tehát kötelező intézkedéseivel szemben mit látunk? A tanügyi kormány kénytelen volt a három évfolyam alatt nyújtható képzés elégtelensége miatt a 80-as évek elején a tanfolyamok számát *négyre emelni*. Kénytelen volt továbbá tanítóképzésünknek iskolai rendszerünkbe való ésszerű beillesztése szempontjából a felvétel korát 15 évről 14 évre *leszállítani*. A kor haladásához mértén a törvényben felsorolt tantárgyak mellé a tantervbe *újakat* iktatott be. A laikusokból álló *igazgatótanács törvénybiztosította hatáskörét a kormány az ügy érdekében rendeletileg megszüntette*, még pedig úgy az intézetek vezetésére, mint a *vizsgá-*

latokra nézve biztosított hatáskörét. A tanítóképesítés rendjét a szakörök folytonos kérelmére és sürgetésére a kormány a törvény követelményeivel ellentétben szabályozta. Nevezetesen, míg a törvény a képesítés idejét a 19. évre teszi, addig a szabályzat a 18. évre szállítja le; míg a törvény kimondottan a tanfolyamok bevégzése utáni időre teszi és egy évi tanítói gyakorlathoz köti, addig a rendelet az egyes osztályokra áthelyezi és az egy évi gyakorlatot nem kívánja meg. Ezeken felül a *fejlesztés* a tanítóképzésnek úgyszólván minden ágára és szervére kiterjedt és az 1868. évi 38. t.-cikk VII. fejezetének minden §-át hatályon kívül helyezte; vagyis *a törvényes alapot sarkaiból teljesen kiforgatta.*

Mielőtt fejtegetéseink fonalán tovább haladnánk, állapítsuk meg, hogy ezt *tanügyi kormányunk* nemcsak *okosan és helyesen tette*, hanem hogy ez egyenesen *erkölcsi kötelessége volt!* A nemzet kulturális haladásáért ő lévén a történelem ítélőszéke előtt felelős, a felelőséget csakis ezen fejlesztő intézkedések alapján vállalhatta el. Ki merné kétségbe vonni, hogy a kulturális törvények ereje és hatása csak addig tarthat, amíg valóban a nemzet kulturájának előhaladását szolgálják?! Avagy nem tartanók-e lelkiismeretlenek azt a kormányt és botornak azt a nemzetet, amely kulturális intézményei fejlődését akadályozó törvényeit *csak azért is* megtartaná!? A törvény szolgáljon védő fegyverül külső beavatkozással szemben, de ne szolgáljon bástyául a belső fejlesztés ellen. Ezt a felfogást, miként intézményünk négy évtizedes története mutatja, a közvélemény magáévá tette és szentesítette. Mi pedig, akik az állami tanítóképzés eddigi fejlesztését is elégtelennek tartjuk, használjuk fel a nemzeti közvélemény ezen szentesítette elvét arra, hogy a további fejlesztést kérjük és sürgessük. Sürgessük azért, mert ügyünk törvényes rendezésére a közel jövőben alig lehet kilátásunk, de sürgessük azért is, mivel az állami tanítóképzés fejlesztése a magyar tanítóképzés egyetemére sem marad hatás nélkül. *Sebestyén Gyula*, a magyar tanítóképzés avatott ismerője már 1896-ban *Tanítóképzésünk Fejlődése* című művében így ír: „Addig, (amíg a törvény revíziójának ideje elérkezik), a mai alapon és azokig a határokig, ameddig a kormány hatalma elér, *kell tanítóképzésünket tovább fejlesztenünk.* Első sorban az állami tanítóképzőkre vár tehát a feladat, hogy jó példájukkal előljarjanak s társaikat a morális erők vonzásának törvényénél fogva magukkal ragadják.“ „Az állami tanítóképzők tökéletesítése egész tanítóképzésünk gyarapodását jelenti s egyes felekezeti képzők újjászervezése a legutóbbi időben biztató jelül szolgálhat a jövőre nézve, hogy az állami képzőintézetek példája és az annak nyomában járó természetes verseny mily jótékonyan érvényesíti hatását.“ Ehhez hozzátehetjük, hogy nyugodtan megmaradhatunk *a tovafejlesztés eddigi módszerei mellett.* Az állami tanítóképzők *tantervi* úton lettek három évfolyamuakból négy évfolyamuakká és ma már nincs az országban három évfolyamos tanítóképző. Az igazgatótanácsi intézmény *rendtartási* úton lőn hatósági jogaitól úgyszólván teljesen megfosztva és a szakfelügyelői intézmény költ-

ségmentésileg és rendeletileg lön beállítva. Igen, *új Tanterv és új Rendtartás útján és módján lehet és kell a tanítóképzést addig is továbbfejlesztetni, amíg a törvényhozási intézkedésre sör kerül!*

*

A tanítóképző-intézetek *tantervének* illetékes helyről kilátásba helyezett *revíziója* immár küszöbön van; a 34034/1910. sz. a. kelt miniszteri rendelettel kiadott új képesítő vizsgálati szabályzat viszont ez intézetek *Rendtartásának revízióját* teszi szükségessé. Ilyenformán ezen, a tanítóképzés fejlesztése szempontjából döntő fontosságú két kérdés egyidejűleg lett aktuálissá. Akár a Tanterv, akár a Rendtartás kérdése külön-külön is elég jelentőségteljes ahhoz, hogy a tanügyi körök érdeklődését általában, a tanítóképzés munkásaiét különösen is felkeltsék és kiérdemeljék. Együttes felvetődésük és kilátásba helyezett megoldásuk pedig egyenesen arra alkalmas, hogy a tanítóképzés ügyét kulturális életünk homlokerébe állítsák. Ha az nem így van, akkor ez nem ügyünk jelentéktelensége, hanem kulturális életünk tespedése mellett szól. Bármint legyen is a dolog, mi kötelességünkhöz hiven ragadjuk meg ismételten és ismételten ezen alkalmakat arra, hogy általuk az állami tanítóképzés ügyének tovafejlesztését szorgalmazzuk. Lássuk tehát, *mely irányban volna közvetlenül az állami és általa az egész magyar tanítóképzés ügye a Tanterv és a Rendtartás útján továbbfejlesztendő?*

*

Az érvényben levő miniszteri tanterv 1902-ben adatott ki. Szempontjait a tantervet kísérő miniszteri rendelet a következőkben állapítja meg:

1. Gondoskodik a tanító- és tanítónőképző-intézetek *egységéről*.
2. A tanítóképzők *szakiskolai* jellegét minél határozottabban iparkodik kidomborítani. Ehhez képest a közműveltségi tantárgyakat is a hivatásszerű kiképzés szolgálatába állítja.

3. A nemzeti nevelés céljaira alkalmas tantárgyakat előtérbe helyezi és kidomborítja.

4. A heti órák számát az egész vonalon lényegesen felemeli. Miután ezen tanterv előmunkálatai évekig tartottak és benne a tanítóképző-intézeti tanárság hivatalos felhívásra élénk részt vett, hatása és eredményei elé az összes tényezők reményteljes várakozással tekintettek. Az eredmény azonban, mint az már négy évi érvénye után kitűnt, várakozáson alúl maradt. A legilletékesebb helyről és hivatalos formában kimondatott, hogy az új tantervet *revideálni kell*.

Mi a magunk részéről ezt a tantervet nemcsak az elődjével szemben, hanem absolute véve is kiváló alkotásnak tekintjük. Méltán illeszthető a tanítóképzés fejlesztésére irányuló szerves intézkedések sorába. Legfőbb kiválósága az, hogy *a tanítóképzés színvonalát jelentékenyen felemelte*. Vannak azonban jelentékeny hibái is, amelyek

a revízió sürgős szükségét teljes mértékben indokolják. Legfőbb hibául a következőket jelölhetjük meg:

1. A *szakiskolai* jelleget csupán a kísérő rendeletben hangsúlyozza, de magában a tantervben *nem valósítja* meg. Az elméleti és gyakorlati pedagógia elsőségét a tanterv nem biztosítja.

2. Azon értékes gondolatának megoldását, hogy minden tárgy és minden tanár a *hivatásszerű kiképzés* szolgálatában álljon, *homályban hagyja*. Ehhez a hivatásszerű munkálkodáshoz a tanárnak sem időt, sem módot nem nyújt.

3. A tanítóképzés alapjait annyira kiszélesíti és színvonalát annyira felemeli, hogy a megadott idő alatt *a kitűzött célokat megoldani nem lehet*. Miután sokat markol, természetsszerűleg keveset szorít. Tanítóképzésünk ezen az alapon felszínen mozgó, nem pedig mélyen szántó. Miként azt *Köveskúti Jenő* „*A tanítók akadémiai kiképzése*“ című munkájában oly szépen fejtegeti, a tantervünk által nyújtott képzés *bevégtetlen*. Tanítóink „bárhol jelenjenek meg, e bevégtetlenség átkát magukkal hurcolják mindenhová. Ismeretkörük szélesebb, mint bárkié; gyakorlati képességük meg éppenséggel sok; művészi érzékét is jóval többet visznek ki magukkal az életbe, mint a középiskolák és különböző akadémiaiak növendékei. Mindhiába. Korán, nagyon korán jöttek ki az iskolából, ahol anyagot hordtak, falakat raktak, kifáradtak, de be nem tetőztek.“

4. Az elmondottak folytán a *túlterhelés* ránehezedik a növényekre és bénítja a tanárt. Miután a jelölt heti 36 órán át tanórákkal van elfoglalva, a nyújtott anyagot nem képes megemésztetni, begyakorolni és alkalmazni. Ha pedig a tanár akarja ezt vele elvégezni (ami valójában feladata volna), akkor ő neki nincs ideje a kijelölt anyagot feldolgozni.

5. Az általános műveltségi és a pedagógiai szakképzés szépen gigondolt *összeházasítása* a gyakorlatban *nem sikerült* és mindkettőnek rovására van.

6. Dacára a tanterv széles alapjainak és magas színvonalának, egy tekintetben mégis hiányosnak és hézagosnak bizonyult. Nem domborodott ki benne a *szociális szempont és nem látta el a leendő tanítót szociális feladatai megoldására kellő útravalóval*.

Ezen, és már a részletekbe vágó egyéb hibái a tantervnek készítették a szakköröket a revízió sürgetésére és indították a miniszteriumot a revízió kilátásba helyezésére. Addig is, amíg a revízió foganatosítható lesz, a miniszterium rendeletekkel iparkodott a hibákon és hiányokon segíteni. Az erre irányuló főbb intézkedések a következők: minden szaktanár bevonatott a gyakorlati pedagógiai kiképzés rendjébe, amely ezzel kapcsolatban részletesen szervezetett; a tanítás összhangjának biztosítása és a pedagógiai készség fokozása céljából elrendeltetett a kötelező hospitálás a tanárra nézve heti 1, az igazgatóra nézve heti 6 órával; a pedagógiai képzés intenzitásának fokozása végett új tantárgy, nevezetesen az iskolai egészségtan állítatott be a IV. osztály tantárgyai sorába heti 1 órával; a köztartásvezetői és nevelői intézmény szervezésével igaz-

gató és tanár tanítói hivatásának az eddiginél jobban visszaadott; az órarendek ellenőrzésével a tanítói munka eredményességének fokozása céloztatott. A szociális képzés érdekében a tanítóképző-intézeti tanárok részére más célú tanfolyamok mintájára a miniszter. um tanfolyamot szervezett. Stb.

Kétségtelen, hogy ezen intézkedések az ezek ellenőrzésére szervezett *szakfelügyelettel együtt* a tanítóképzés munkájának eredményét jelentékenyen fokozták. De ha nem akarjuk magunkat és másokat ámítani, be kell vallanunk, hogy a tanítójelölttel útravalóul adott intellektuális tőke, akár általános műveltségét, akár szakképzettséget, akár szociális készségét tekintjük is: *csekély* és semmiképen nem áll arányban a tanítói pálya nemzetépítő és népművelő fontosságával. A nyugoti államok példája is arra int bennünket, hogy a tanítóképzést úgy szakképzettség, mint szociális tartalom tekintetében fejlesszük, fokozzuk. (Lásd a lübecki tanítóképző legújabb tantervét.) Ide már nem elég új tanterv; *ide a keretek bővítése és tágitása kell!* Ha talán egyelőre nem is annyira, mint azt Köveskúti hivatkozott munkájában oly ékesszólóan kívánja, de mindenesetre annyira, ahogy azt *tenesvári közgyűlésünk alúlrít indítványára meggyőződéssel határozatilag kimondotta.* A szakkörök minimális kívánsága ma az, hogy tanügyi kormányunk a már kipróbált és fényesen bevált módszer szerint *tantervileg terjessze ki a tanítóképzést öt évfolyamra.*

Ezen kiterjesztésnek és fejlesztésnek a törvény még akkor sem lehetne akadály, ha sarkaiból máris ki nem lenne forgatva; sőt azt egyenesen megkívánja. A törvény ugyanis kimondottan megállapítja, hogy a tanítóképesítés a *betöltött 19. életévhez legyen kötve.* Miután a felvételt természetesen és logikusan le kellett szállítani a 14. életévre, a törvény megkívánja 19. életévig terjedő öt évet fel kell használni a tanítóképzésre és így a tanítóképesítés idejét ki kell tolni a törvény megállapította 19 éves korhatárra. Ime tehát, a tanítói hivatás sikeres betöltésének ideális szempontjai és a törvény intencióinak reális követelményei a mai felvételi alap épségbentartása mellett egyaránt megkívánják a tanítóképzésnek öt évre való kiterjesztését! A tanterv kiadása tudomásunk szerint küszöbön van: *ragadja hát meg tanügyi kormányunk ezt a kínálkozó alkalmat ezúttal is a tanítóképzés intézményszerű fejlesztésére!*

Azonban ne érjük be kívánságunknak elvi hangoztatásával, hanem kíséreljük meg bevilágítani abba a kérdésbe, hogy milyennek képzeljük mi az öt évfolyamos és öt osztályos tanítóképző-intézetek tantervét? Itt előre bocsátjuk, hogy a törvényben lefektetett azon elvet, hogy a képesítést megelőzőleg az elméleti tanítóképzést egy évi tanítói gyakorlat kövesse: ma is helyesnek és a megoldás alapjául elfogadandónak tartjuk. A gyakorlatnak azonban a tanítóképzés keretében tervszerű vezetéssel és a pedagógiai elmélet világánál kell lefolynia. Vagyis a *beállítandó ötödik év szolgáljon kizárólag az elméleti és gyakorlati pedagógiai képzés céljaira.* A pedagógiai képzés azonban már az I. évfolyammal vegye kezdetét, mert

meggyőződésünk az, hogy a tanítói pályára nemcsak képezni, hanem *nevelni* kell az ifjúságot; ehhez a neveléshez azonban idő, lehetőleg hosszú idő kell.

Hosszabb fejtegetés helyett a túloldalon közöljük az *általános óratervünket*:

Ezen általános óraterv figyelmes átvizsgálása folytán az alapjául szolgáló tantervnek következő szempontjai tűnnek ki:

1. A pedagógiai elméleti és gyakorlati kiképzés már az I. osztályban veszi kezdetét, majd mind szélesebb és szélesebb alapokra helyezkedvén, *az ötödik évfolyam kizárólag ennek van szentelve*. Ilven tanterv mellett a tanítóképző-intézet valóban *pedagógiai szakiskola* lenne.

2. A magyar *nemzeti szempont* az eddiginél is jobban kidomboríthatnák főként azáltal, hogy a történelemtanítás középpontjává a magyar nemzeti történet tétetnék.

3. Az egyes tudományszakok természetes rokonságuk alapján vannak csoportokba foglalva és az egyes csoportoknak a megfelelő hely biztosítva. Itt a *humánus* és *reális* tárgyak egyenlő mértékben vonatnak be a tanítóképzés nevelő munkájába és így az embernevelés ezen két *iránya* a tanítóképzésben harmonikusan olvad össze.

4. Az általános műveltségi tárgyak nemcsak a pedagógiai szakképzés, hanem a *tanítónevelés* szolgálatába is állíthatnak azáltal, hogy népiskolai és népnevelési vonatkozásai, továbbá tanítási módjuk az ötödik évfolyamban teljesen feldolgozhatnák.

5. A tanítóképzés egy évvel megtoldatván, munkája *mélyebben járó és befejezettebb* lenne. A tanítójelöltek nemcsak korban, hanem előképzettségben is érettebben és felszereltebben lépnének pályájukra.

6. Idő, alkalom és mód adatik a tanító *szociális* feladataira való előkészítésre.

7. Természetes és célszerű megoldást nyerne tantervünk által a *tanszékek* mostani rendezetlen kérdése és biztos alapot a tanítóképzőintézeti tanárképzés iránya. A tanár pályájára lépése pillanatától tudná, hogy mi lesz az ő közelebbi tanítói hivatása és mely szakban kell magát tökéletesen kiképeznie. Mostani tantervünk ezt teljesen kizárja.

8. A *gazdasági* irányú képzés *harmonikusan* illeszkedik bele az egész tanítóképzés keretébe. Ki ne tapasztalta volna, hogy mai rendszerünk mellett ez az összhang nincsen meg. A gazdasági szaktanároknak előtanulmányaik és jövő terveik ezt a beilleszkedést kizárják. Ők maguk legjobban érzik, hogy hiányos pedagógiai készségüknél fogva egy pedagógiai szakiskola keretében idegenek; ennél fogva ők maguk igyekeznek természetes helyüket a gazdasági szakoktatás terén mennél előbb elfoglalni. Mire asszimilálnának a tanítóképzés munkásaihoz, addigra rendszerint ki is válnak közülök. Mind e hibákon tantervázlatunk egy csapással segít. A természettudományi szakra képesített tanárok gazdasági szak-

Sorszám	Tantárgy	Osztály és óraszám					Heti órák összege	Tanítók és vezetők	Jegyzet
		I.	II.	III.	IV.	V.			
1.	<i>Paedagogiai elmélet :</i>								
	a) Testtan	2					} 17	Az igazgató és az 1. tan- szék tanára.	
	b) Lélektan		2	2					
	c) Neveléstan				2				
	d) Tanítástan				2				
	e) Neveléstörténet bölcse- lettörténeti vonatkozá- sokkal					4			
	f) Iskolai egészségtan					1			
	g) Általános és népiskolai szervezetten					2			
2.	<i>Paedagogiai gyakorlat :</i>								
	a) Hospitálás és megbé- szelés			1	1	6	} 17		
	b) Gyakorlati tanítás				1	8			
3.	Vallástan	2	2	2	2	1	9	Óraadók látják el.	
4.	<i>Magyar nyelv és irodalom :</i>								
	a) Nyelvtan, stilisztika, rethorika és poétika	2	2	2			} 17	A 2. tan- szék tanára.	
	b) Irodalmi olvasmányok és irodalomtörténet	1	1	1	3				
	c) Helyesírás és fogalma- zás	1	1	1	1				
	d) A magyar nyelv taní- tásának módszere					1			
5.	<i>Történelmi tárgyak :</i>								
	a) Az ó- és középkor a magyarok bejöveteleig	2					} 17	A 3. tan- szék tanára.	
	b) Magyarország története tekintettel a világt. font. eseményeire		2	2	2				
	c) Alkotmánytan				2				
	d) Földrajz	2		2					
	e) Módszertan		2			1			
6.	<i>Mennyiségtan és fizika :</i>								
	a) Mennyiségtan	4	4	2	2		} 17	A 4. tan- szék tanára.	
	b) Fizika			2	2				
	c) Módszertan					1			
7.	<i>Természettudományok :</i>								
	a) Biológia	3	3				} 17	Az 5. tan- szék tanára.	
	b) Vegytan, ásványtan	1	1	2					
	c) Gazdaságtan gyakor- lattal	1	1	2	2				
	d) Módszertan					1			

Sorszám	Tantárgy	Osztály és óraszám					Hetű órák összege	A tanítók és vezetők	Jegyzet
		I.	II.	III.	IV.	V.			
8.	<i>Ének és zene:</i> a) Ének, zeneelmélet, hegedű ... b) Fakultatív zongora és orgona, kántorképzés és karének ... c) Módszertan ...	(21) 2 (2) —	(21) 3 (2) —	(21) 3 (2) —	(22) 1 (2) —	(26) 1 (2) 1	(11) 18	A 6. tanszék tanára.	
9.	<i>Bajz, szépipírás és kézimunka:</i> a) Rajz ... b) Szépipírás ... c) Kézimunka ... d) Módszer ...	3 1 1 —	3 — 1 —	2 — 2 —	2 — 2 —	— — — 1	18*	A 7. tanszék tanára. *A tanárra nézve, miután a karének az öt osztályban közös.	
10.	Testgyakorlat, módszertan ...	2	2	2	2	2	10	E tantárgyakat vagy az intézet tanárai, vagy óraadók látják el, vagy alkalmas tanerővel a 8. tanszék tanára.	
11.	<i>Német nyelv, vagy helyette valamely más nemzetiségi nyelv</i>	2	2	2	2	—	8		
	Összes óraszám: a) Mindenre kötelező ... b) A fakultatívval együtt ...	32 (34)	32 (34)	32 (34)	32 (34)	31 (33)	155* —	*Tanárookra nézve.	

képzettségét könnyen lehet biztosítani. Alkalmat kell nekik nyújtani, hogy az egyetemen közgazdasági előadásokat látogassanak és a szükséges gyakorlati ismeretek elsajátítása céljából tanfolyamokat hallgassanak. A gyakorlati ismeretek az intézeti kertészekben különben is hivatott képviselőket bírnak.

9. A *seneoktatás* azáltal, hogy a hangszerek közül csupán a hegedűjáték tanulása marad kötelezővé, lényegesen könnyítettnek és eredményesebbé tétetnék. Miután a kántori teendő a tanítói állástól a közelebbi jövőben alig választhatók külön, a zongora és orgona fakultatívvá tételével mindazok, akiknek erre hajlamuk van, alkalmat nyernének a kántorságra való előkészülésre. Talán kevesebb, de mindenesetre jobb kántorokat képeznének, mint ma. A túlterhelést pedig ezzel az intézkedéssel is jelentékenyen csökkentenők.

(Folyt. köv.)

(Csurgó.)

Mohar Fózsef.

A költészettan szociális vonatkozásai.

Hét szempont érvényesül a középiskola poétikai tanításában.

1. Technikai szabályokat adunk, mint a renaissance- és neohumanistikus latin iskola poétikája tette. Minden művészetnek van technikai, megtanulható része, a középkorban és az újkorban a múlt századig a tanulók verseltek is az iskolai feladataikban. Julius Caesar Scaligernek 1561-ben megjelent nagy költészettanából merítették tehát a tankönyvírók. A versformákról szóló részében ma is ezt a hagyományt követi költészettanunk.

2. Blair Hugó óta a poétikának klasszifikáló tendenciája is van. A költészet termékeit egyes műfajok alá sorolja mint a Linné rendszere a növényeket; noha a határvonalat a költészetben megvonni alig lehet.

A műfaj típus, a költemény individuum.

3. Aristoteles tanai is sűrűn szerepelnek iskolai tanításunkban. Aristoteles empirikus vizsgálódó, de nem induktív, mert költői művekből indul ki, de csak saját nemzete műveiből objektív elmélkedő, de nem egyszersmind subjektív, mert csak a művek hatását elemezte, nem pedig egyben a művészi képzeletet is. Már pedig normákul csakis induktív és subjektív módszerrel nyert elméleteket lehet és szabad elfogadni. Mégis Scaliger, Corneille, Boileau, Dubos, Batteux, Lessing, Schiller, Goethe századokra érvényes dogmáknak ismerték el a görög bölcsész poétikai tanait, s ma is általános érvényességüknek vallja őket a poétikai tanítás. Így a tragikum elméletét, a hármas-egységről szóló tanát, a költői írásművek osztályozását érzelmi és nem érzelmi művekre, bár a tudományos poétikai kutatás ezekben a kérdésekben már eltért Aristotelesétől.

4. Már Herder a bálványozott Aristotelessel az ókori költészettel szemben utalt a román nemzetek költészetére és descriptiv poétikát követelt az eddigi normatív poétika helyett. Ezen felbuzdulva Schlegel Ágost Vilmos a költészettan történeti módszerét állapította meg. E genetikus módszer is érvényesül az iskolai poétikánkban, amennyiben elmondja a műfajok történetét. A költészet története azonban nem poétika, hanem irodalomtörténet.

5. Scherer posthumus poétikája lélektani irányú. A költői folyamatot elemzi, akképpen, hogy ezt az összetett lelki jelenséget egyszerűbbekre vezeti vissza, oly elemekre igyekszik bukkanni, melyek a mi élményeinkben, érzéseinkben is megtalálhatók, melyekbe mi is beleélhetjük magunkat. Még egy Goethe legmélyebb alkotásaiban is vannak közérthető s általánosan előforduló alkotó elemek, ezekig lehet és kell hatolnunk. Ez elmélet hatása volt, hogy Németországban Goethe valamennyi művében keresték a költő életének egyes körülményei és művei közt az összefüggést s ennek a poétikai iránynak hatása meglátszik a mi iskolai poétikánkon is, mely Petőfi és más költők költeményeiből életrajzukat igyekszik megkonstruálni. De az élményben a költeménynek csak egy alkotó

részét kaptuk s ha hozzá is vesszük még az irodalmi hagyományt is, mely az illető költőre hatott, mint Petőfinél a népdalt, Berzsenyinnél Horátius hatását, akkor sem férköztünk közel a költő lelkéhez, mert nem tudunk számot adni a tudat küszöbe alatt lejátszódo teremtő folyamatról.

6. Ennek vizsgálatára törekszik az a poétika is, mely a műremek külső keletkezését nem kutatja, hanem művészi tartalmának hermeneutikai és eszthetikai értelmezését célozza. Utal ez a poétika, így a Lehmann Rudolfé arra, hogy a Parzival költőjének életkörülményeiről nem sokat tudunk, művét mégis élvezzük és magyarázhatjuk. Utal ez a poétika azokra a tévedésekre is, melyeket a pszihologizáló irány elkövetett. A mi irodalmunkhoz is fűződik ily érdekes tévedés. Arany Rozgonyi Piroskájának tragikus sorsát a költő családi gyászával hozta összefüggésbe az irodalomtörténet, holott Arany feljegyzéseiből kiderül, hogy e nőalakjának tragikus koncepciója megvolt már, mielőtt a családi gyász a költőt sujtotta. Az igazság tehát az, hogy tisztán művészi, eszthetikai okokból alkotta tragikusnak Piroska sorsát.

Erre művészi interpretálásra is törekszik az iskolai költészettan.

7. Főkép a világirodalom remekműveinek olvastatásakor. Ezeket azért is tanítja, mert ethikai tartalmuknál fogva koruk, nemzetük erkölcsi és szellemi áramlatait tolmácsolják. A Faust kifejezi a modern ember legmélyebb sóvárgását, legkeserűbb kétségbeesését s legfőbb boldogságát. Petőfi nemzete és kora legégetőbb vágyainak hirdetője. Mikor így járunk el, Schiller poétikai álláspontján állunk, aki egy 1801. március 27-én kelt, Goethehez intézett levelében azt írja, hogy mindenki költő, aki érzelmi állapotát egy objektumba fektetni tudja, úgy hogy ez az objektum az olvasót arra kényszeríti, hogy abba az érzelmi állapotba beleélje magát; de nem minden költő kiváló. Tökéletességének foka tartalmi gazdagságában van.

Mindezek a felsorolt szempontok mellett a belső összefüggés mellett tanuskodnak, melyben a poétika más tanulmányokkal: a stilisztikával, metrikával, pszichológiával, eszthetikával, etikával van. Hogy a szociológiával is érintkezik, hogy még e nyolcadik szempont is felfér tanításában, ennek bizonyítása jelen dolgozatomnak feladata. A tanterv során haladok fejttegetéseimben.

Mindenekelőtt a szépézés keletkezését tárgyaló valamely szociológiai elméletet kell tanításunkban bevezetőleg megemlítenünk. A leghálásabbnak a Schiller-Spencer-féle elmélet ígérkezik, mely arra tanít, hogy amely szerv a rendesnél nagyobb időközön át tétlen volt, levezetni törekszik a felgyülemlett energiát. A szép gyönyörködöt, mert egy energiatöbblet bevezetése megy bennünk végbe, mikor a szép hatásnak átengedjük magunkat.

A hallás fölösleges tevékenységéből az eszthetikai örömeknek tág tere nyílik. A primitív embernek hatalmasan kifejtett látása volt, több volt a látószervének energiafölöslege, mint nekünk, azért gyönyörködött a rikító színekben; ezek jobban levezették a

felgyülemlett energiát, mint a halvány színárnyalatok, melyek iránt a primitív népek sem képzőművészete, sem költészete fogékonyságot nem mutat. A mostani szegény néposztály milliőinak esztetikai tevékenysége igen szűk körre van szorítva, mert nem rendelkeznek a mindennapi kenyérért való állandó és keserves küzdelemben annyi energiafölösleggel, mint a jobbmóduak. Ezek a példák eléggé támogatják ennek az elméletnek a jogosultságát. Az az ellenvetés, melyet Jászai Oszkár hoz fel ellene Művészet és Erkölcs c. nagy művében, hogy a favágás is esetleg egy energiafölösleg jóleső levezetése és mégsem kelt szépérzelmet: nem dönti meg ezt az elméletet. Nem minden erőfölösleg-levezetés kelt széphehatást, de igenis: minden széphehatás alapfeltétele az energiafölösleg. Ez igen fontos szociológiai tétel. E tételt szem előtt tartva, bármely nép művészetének állapotából következtetést vonhatunk az illető nép egyéb szociális viszonyaira. Az erőfölösleg tana így szilárd alap a tanító szociológiai gondolkozásának fejlesztésére a poétika keretében. A *ritmus* fogalma meghatározásánál.

Karl Bücher, a leipzigiegyetem gazdaságtanára Arbeit und Rhythmus c. művere kell utalnunk, aki felfedezte a ritmus szociális jelentőségét. Ő a ritmusban a *munka* lélektani, akaratielemének megkönnyítőjét, automatikussá, egyöntetűvé tevőjét látja. A ritmus tagolja a munkát két elemre: emelésre és lebocsátásra, lökésre és összehúzásra, kinyújtásra és bevonásra stb. Minden mozdulat kezdete és vége mindig ugyanazok közt a tér- és időbeli határok közt folyik le. Begyakorlás jön létre, mely fölöslegessé teszi az újabb akarat kifejtését. (A növendékek eszközöljenek megfigyeléseket a cipész kalapácsa, lentörő, osztováta, szekerce, kövező bunkó, kőfaragó véső működésénél.) A munka önmagában tagoltnak tűnik fel s ennek az a következménye, hogy az egyenlő erős és egyenlő időbeli határok közt lefolyó mozgásoknak előttünk mindig mint ritmusnak kell jelentkezniök, főleg ahol egyenlő időközökben hangzó hang jelzi az őt előidéző erő egyenlő intenzitását. (A növendékek sorolják fel a házi és mezőgazdasági munkák közül azokat, hol a hang jelzi az ütemet.) Ez a hang az egyes munkamozdulat végére esik s megkönnyíti a mozdulat egyenlő időbeli mértékének betartását. A munkaritmus csak az egyenlő időmérték betartását mozdítja elő, de a hangritmus, — mikor a hangok erősségben és magasságban vagy tartamban különböznek — serkentő hatással van s a munkást mindazok ellenőrzésének veti alá, kik hangját hallhatják. (Kaszálás, termés garmadázása.) A hangritmus így a munkát megkönnyíti és előmozdítja; alkalmas továbbá arra, hogy több munkás tevékenységét egyesítse és azokat az időmérték pontos betartására kényszerítse, nagyban növelve így a munka gazdaságosságát és megkönnyítve az egyes munkáserő kifejtését.¹⁾ (A katonák ritmikus menetelése.) Bücher nagy következetességgel

¹⁾ V. ö. Jászai Oszkár idézett művét.

vezeti le azt a folyamatot, mellyel a munka ritmusa átvitetik a nagy munkabeli megerőltetések hangbeli kitöréseibe, munkadalokat hozva létre. (Ilyen munkadalokon kellene a ritmust begyakorolni, ezekben ez oly erős, hogy feltüntetésére nem kellene az értelemzavaró skandaláshoz folyamodni más művekben.) Bücher ezeken az alapokon a verslábak létrejöttének is valószínű magyarázatát adja: a jambus és trochaeus taposó mértékek; egy gyöngén és egy erősen fellépő láb; a spondeus ütömetrum, mely mindenütt könnyen felismerhető, hol két kéz ütemben kopogtat; a daktylus és anapaestus kalapácmotromok, melyeket még ma is minden falusi kovácsműhelyben megfigyelhetünk, hol a munkás két rövid elő- vagy utóütést mér az üllőre bevezetés vagy befejezésként. Bücher a fejlődést így egészen az attikai drámáig kimutatni törekszik. De már az eddigiekből is kitűnik, hogy a ritmus erőfölösleget teremt, melyet a különböző mesteremberek munkájuk elvégzésére fordítanak s levonhatjuk azt a következtetést, hogy a költészetben is a ritmus erőfölösleget teremt, mely *conditio sine qua non*-ja a széphatásnak, de maga nem a széphatás még. Bücher elméletéből le kell vonnunk a szociológiai tanulságot: nincs formai szép és tartalmi szép. A ritmikus forma könnyű gördülékenységével csak erőfölösleget jelent a nehezkesebb prózával szemben a tartalom befogadásánál. A ritmus maga nem kelt szépérzést. Esőcseppek koppanása kalapácsolás egyáltalán nem szépek. A költészet ritmusa sem kelt magában széphatást; ez eléggé kiviláglik, ha például a Szeptember végén t scandáljuk. Az anapaestusokra ügyelve, inkább bosszús érzésünk van, mint szépérzésünk, mert a gyönyörű tartalomtól von el a ritmus. Így már az első poétikai fogalom, a hangritmus tárgyalásánál értékesíthetjük a szociológiai alapelvet; nem minden erőfölösleg keres széphatásban levezetést: a ritmus keltette erőfölösleg is különböző munkákban talál levezetést; de minden széphatáshoz szükséges erőfölösleg s ezt a költészetben elsősorban a ritmus teremti meg.

Ami a ritmusra áll, az érvényes a poétika többi úgynevezett formai elemeire; a gondolatrítmusra, a tropusokra, alakzatokra, rímre, versformákra, strófaszerkezetekre is. Eppen ezért összefoglalólag együtt tárgyalom őket, hiszen iskolai fejtegetésüket, még pedig a tantervelőírta s a tankönyvben megoldott részletességben ez a fejtegetés nem teszi fölöslegessé. De új és talán logikusabb szempontból világítja meg ezeket a poétikai fogalmakat is.

A tropusokról azt tanítja a költészet, hogy ezek a szemléletesség eszközei. A szemléletes költői stílus szép, a szépség tényezői itt tehát a tropusok. De sem az nem oly kétségtelen, hogy a tropusok a szemléletesség eszközei, sem az nem oly bizonyos, hogy magukban szépek. Ami szemléletes, az egyszersmind tudatos. Már pedig, ha a metaforák szemléletesen tudatunkba jutnának egy költeményben, a figyelmet teljesen elvonnák a tulajdonképpeni tartalomtól. Mikor *A csárda romjainak* ezeket a sorait olvassuk: A csárda vénült, vénült és roskadott, leüté fejről a szél a

kalapot, a kép nem tudatos, csak érzelmi hatása, hangulata vésődik be tisztán lelkünkbe. Vagy vizsgáljuk csak ezt az alakzatot: Óh volna száz nyelvem, hogy átkomat szórhatnám százszorosan rád! Nemde, itt csak hihető, hogy az alakzat magában nem szép, nem arra van szükség, hogy szemléletesen vagy élénken lássunk egy száznyelvű embert, tudatos csak a képet kiváltó érzélem, mely e képben találta meg a maga kifejezését: a bosszúvágy. Ezt fokozza, mélyíti el a hyperbola, de a bosszúvágy — nem formai elem. Ez már a költészet tartalmi eleme. A tropus és alakzat csak feltétele annak, hogy könnyebb módon, energiapazarlás nélkül, tehát biztosan, zavartalanul ez a tartalmi elem tudomásunkra jusson, széphatást keltsen, tehát oly előfeltétele, sine qua nonja a költészetnek, mint a hangritmus, de maga nem szép magában, mint a száz nyelv-féle nagyítás bizonyítja. Épp ugy nem, mint nem az magában — a kalapácsolás. S még egy fontos érvet ne feledjünk. Lásuk, hogy az erőfölösleg nem mindig széphatásban talál levezetést, de minden széphatáshoz szükséges erőfölösleg. A ritmus erőfölösleget teremt, ezt Bücher bebizonyította; s ezt az erőfölösleget lehet munkák elvégzésére fordítani s lehet költészetet teremteni segítségével. A tropusok és figurák is erőfölösleget teremtenek s ennek levezetése nem okvetetlenül széphatásban nyilatkozik: a mindennapi *nyelv*, a legprózaibb is telve van velük (korsó füle, hegy lába). Tehát épp oly társadalmi szükség lehet: az egymással való érintkezésnél, az emberi nyelvben teremt energiafölösleget, a fogalom jegyeinek hosszú körülírásától kímélve meg az emberiséget, mint a ritmus egy másik társadalmi szükségletet, a munkát megkönnyíti.

A gondolatritmus magyarázata is szembeszökő. Itt zenei elemre azért nincs szükség, mert a gondolat, az által már hogy ismétlődik, megkönnyíti a hatást, melyet céloz. A gondolatritmus különben inkább már a költészet tartalmi részéhez sorolható. A rím nem hiába csengő, de rendre is utasít, hogy csak annyi tartalmi elemet vegyen fel egy-egy sorpár vagy strófa, amennyit felfogni egy vagy két rímpár közötti időben lehetséges. Verssorokra, strófákra azért tagolódik a költemény, az enjambement azért megrovás tárgya, mert a tagozottság mint a munkánál, éppúgy a költészetben is előmozdítja a sikert. Kevesebb energiapazarlással értjük meg a strófára tagolt költeményt, mint a tagozatlan verset. A széphatás biztosabb Vörösmarty egyéb költeményeiben, mint a Gondolatok a könyvtárban c. költeményeiben. Ezt az összehasonlítást ily szempontból meg kell tenni. Ellenben sok más divó összehasonlításnak a forma s a tartalom közt nincs helye és jogosultsága. Hogy a versforma csak az energiafölösleg törvényét uralja és forma s tartalom közt semmi összefüggés, összhang nincsen, azt ugy bizonyítjuk be, hogy nem is volt.

(Folytatása következik.)

Harmos Sándor.

Tanügyi mozgalmak.¹⁾

Élénken foglalkoztatja a német pedagógiai sajtót, sőt részben a porosz országgyűlést is a porosz tanítóképző tanárok képzése. Poroszország vagy nem akar, vagy nem tud hirtelenében e kérdésben dönten. Érthetlenebb ez annál is inkább, mert ebben nemcsak szövetséges testvérállamai, hanem hazánk is már megelőzte, s így a megoldás módjához példát szolgáltatott.

A porosz képző tanárok nagyon sokféle képzettségűek. Vannak közöttük papok, középiskolai tanárok s végül olyanok, kik mint szegény elemi iskolai tanítók verejtékes arccal szereztek meg keserves magánkészüléssel a tanítóképzőben való oktatás jogát. Hogy az utóbbiak mennyi szellemi erőt, rugalmasságot és egészséget temetnek a magánkészülés nehéz munkájába, azt azok tudják és érzik legjobban, kik valaha ily irányú tanulmányt végeztek. Kétségkívül nagy akaratbeli elhatározásra és kitartásra vall ily magánvállalkozás, de tán sohase hozza meg az illető számára azt a jogos elégtételt, amennyit küzdelmes vergődése méltán megérdemelne s amelynek az egyenes úton egyetemet végzett egyének társadalmilag is, hivatalbelileg is élveznek.

Érthető tehát, hogy a porosz tanügyi körök e kérdés minél gyökeresebb, minél célravezetőbb s minél sürgősebb megoldását követelik. Nem értenek azonban egyet a kérdés mikénti megoldásában. Vannak, kik külön pedagógiai akadémiák felállítását hangoztatják a tanítók továbbképzése s részben tanítóképzői tanárokká való képesítése céljából. Tekintélyes férfiak, mint Meumann, Rein, Muthesius stb. az egyetemnek tanítók részére való megnyitása mellett foglalnak állást. Meumann főleg azért, hogy a tanító, ki képzői fokon majdnem kizárólag kész eredményeket fogad be s a tudományos munka s annak értéke felől teljesen tájékozatlan marad, maga is belevonassék e nemzetgazdagító tudományos munkába, mely csak igazságok nyomát keresi s a tudásban nem tekintélyt, hanem igazságot kereső embert lát; Rein pedig azért, mert a nemzeti közoktatásügy egysége, valamint a tudomány nemzeti egysége volt a követeli. A tekintélyesebb súly az egyetem felé húzza a mérleg karját, az a kérdés, hogy a porosz kormány mikor és hogyan fogja az ügyet megoldani. Ha a tanítók tanítóképzői tanárokká való képzése és képesítése az egyetemhez kapcsolódnék, akkor végre teljesednék a porosz tanítók régi vágya: a tanítóknak az egyetemre való bocsájtása.

Egy félreismerhetetlen törekvés kezd minden revideált tanítóképzői tanterv kibocsájtásában érvényesülni, az nevezetesen, hogy a tanító *szakképzettsége* mellett a középiskolai képzésnek megfelelő és vele egyenrangú *általános* képzésben részesüljön. Ha mindjárt

¹⁾ A „Pädag. Blätter“ több idei száma alapján.

nem is teljesedik még az egyetemnek számukra való megnyitása, ha tanterveik a fent érintett fokot felmutatni fogják, semmi ellenérvélés sem fog többé használni az egyetemtől való elzárásuk mellett.

* * *

A szász országgyűlés II. kamarája folyó évi 37-dik ülésén a tanítóképző ügyével foglalkozott. Boldog ország, hol az országgyűlés annyira érdeklődik és annyira ismeri a nép legszegényebb napszámosainak ügyét. A tanítóképzői status egy tanára szónokol, kérdéseket intéz, bajokat tár fel a szükséghez képest képviselői állásából kifolyólag. S az országgyűlés hivatott emberei figyelmét semmi se kerüli el. Örvend, hogy a kormány a hegedű tanításának eltörlésével könnyített a növendékek zenei oktatásán. Szemmel tartja a végzett tanítók számát s interpellál azok elhelyezése iránt. Követeli az 1873. törv. 12. §. alkalmazását, mely szerint az elemi iskola egy osztályára 60 gyermeknél több ne essék. Tiltakozik az ellen, hogy a tanárok három rangosztályba osztassanak s különbségtétellel az elkeseredés köztük szíttassék. Követeli a tanítóképzői növendékek felvételénél a törvényiszabta 25. szám betartását s tiltakozik a 40-re való felemelés ellen. Különösen figyelemre méltó azonban az a felszólalás, mely a növendékeknek a gyakorlati életre való nevelésére vonatkozik. Élénk eszmecsere fejlődik e kérdésben, melyben a minisztérium megbizottja az internátusi, több képviselő pedig főleg a felsőbbéveseknél keresztülviendő externátusi élet mellett szólal fel. Tény az, hogy nemcsak a szász, de a mi tanító-növendékünk is legtöbb esetben internátusban éli le azt a 3–4 esztendő, mely fejlődése legfontosabb időszakába esik. Kiszabott házirend, szigorú felügyelet, szellemi túlterhelés tölti ki a lázasan alakuló és fejlődő ifjú lelkét. A tanítóképző elvégzése után kilép az életbe, mely tenger elfoglaltsága, nagy szigor és vasfegyelem miatt a legtöbb esetben teljesen ismeretlen előtte. Ma még *vezetett, fegyelmezett, alárendelt*, holnap már vezető, *parancsoló*, a legtöbb esetben kellő emberismeret és élettapasztalat híján, mit az élet álnok és hamis közegei — tisztelet a kivételeknek — de szívesen használnak ki. Hogy ez tényleg így van, nem egy növendékem és ismerősöm mondása igazolta ily értelemben: *«Az iskola túlságosan ideális, az élet annál gorombább!»* S amidőn a szász országgyűlés e kérdést felveti, azt óhajtja vele elérni, hogy a tanítóképző felsőbb évfolyamú növendékeknek több önállóság, szabadság biztosítsassék, hogy kellő emberismeret és élettapasztalat birtokában szakképzettségük mellett ezekre támaszkodhassanak az életben. Sok a túlzás a képviselők felszólalásában, de minden biztonnal oly momentumra mutatnak reá, mely új voltánál ma még eléggé barátságatlan fogadtatásban részesül, de egy pár év elteltével ez is vérünnké fog válni.

Ki gondolt volna egy pár évvel azelőtt arra, hogy hivatalos egyéntől egészségügyi fejtegetések kapcsán a nemi élet terén is ily

avagy amolyan figyelmeztetések történjenek. Ma már az iskola- orvos úgy a gimnáziumokban, valamint tanítóképzőkben is hivatalosan egészségügyi vezetője, megóvója az ifjúságnak. Node úgy vagyunk mi emberek mindennel. Előbb esetleg még vértanúk is kellenek, míg egy-egy jó, okos és hasznos eszme testet ölt az emberek között.

* * *

A braunschweigi hercegség legújabb állami hivatalnoki fizetés-rendezése a tanítóképzői igazgatókra nézve 5, a tanárookra nézve 9 fokot állapít meg. Alábbi táblázat a fizetési fokozatokat tünteti fel.

Évek	Kezdő fizetés	3 év múlva	6 év múlva	9 év múlva	12 év múlva				
Igazgató	5760 K (4800 M)	6480 K (5400 M)	7200 K (6000 M)	7920 K (6600 M)	8640 K (7200 M)				
Évek	Kezdő fizetés	2 év múlva	4 év múlva	7 év múlva	10 év múlva	13 év múlva	16 év múlva	19 év múlva	22 év múlva
Tanár	2880 K (2400 M)	3240 K (2700 M)	3600 K (3000 M)	3960 K (3300 M)	4356 K (3630 M)	4752 K (3960 M)	5148 K (4290 M)	5544 K (4620 M)	5950 K (4950 M)

A lakáspénzeket 4 osztályba sorozza.

	III.	II.	I.
I. 1500—3000 M fizetéssel	240 K (200 M)	312 K (260 M)	384 K (320 M)
II. 3000—4500 M „	324 K (270 M)	396 K (330 M)	514 K (420 M)
III. 4500—6000 M „	360 K (300 M)	396 K (330 M)	540 K (450 M)
IV. 6000 M és ennél nagy. fiz.	360 K (300 M)	432 K (360 M)	720 K (600 M)

A tanítóképzői tanárok fizetéséhez még a következő megjegyzések fűződnek:

1. Ha a tanár 28. évét még nem töltötte be, legkisebb fizetése 2100 M, a 28. életév betöltése után azonnal 2400 M a fizetése, haladása pedig a fenti táblázatos fokozat szerint történik.

2. Ha a tanár a 4950 M fizetést elérte, javadalmazása három év elteltével újból emelhető 450 M fizetési pótlékkal.

3. Különösen kiváló és akadémiailag képzett tanárok, hogy a státusban végleg megtartassanak, minden fizetési fokozatban külön 300 M pótlékban részesülhetnek s ha az 5700 M fizetést elérték, újból 300 M pótléket kaphatnak 3 év eltelte után, úgy, hogy végső fizetésük 6000 M-ra emelkedhetik.

Braunschweig tehát megtette azt, amit nálunk hiába sürgetünk mai napig, hogy a tanári előlépés határozott időhöz köttessék,

vagyis megalkottassék a szolgálati pragmatika. A mi reményeinket és ideális álmainkat már eddig is hány ex-lex zavarta meg s még hány fogja ezután megzavarni!

* * *

A bajor tanítónő-egyesület a folyó évi pünkösdi ülésén a tanító- és tanítónő-képzésről általában s a tanítónő-képzésről különösebben foglalkozott. A jelen egy mozgalma sem tükrözi oly híven és tisztán vissza a *tanítóképzés hováfejlődését s a tanítási anyag mikénti alakulását*, mint éppen nevezett egyesület tanácskozása, amelynek a tanítóképzésről általában szóló részét jelen soraimmal ismertetni óhajtom. S mivel éppen megjelenőben van új tantervünk, nézzük, mit kívánnak a bajor tanítók jövődő társaik képzésében s mit nyujt majdan nekünk régen készülő s megjelenő tantervünk.

A bajor tanító- és tanítónő-képzés az egyesület kívánsága szerint mindenekelőtt mélyítendő *általános* képzést foglaljon magában, miért is a matematikai képzés egyazon fokú legyen a gimnáziumok ebbeli kívánalmaival. A természettudományi tanítás a munkaiskola módját kövesse tanuló-laboratóriumban és a természetben. Tartassanak szóbeli beszámolások a mélyítés és szóbeli készség gyakorlása és fejlesztése céljából s a rokontárgyak erősen koncentráltassanak. A tanerők pedagógiailag alaposan és főiskolailag képzett egyének legyenek.

Az általuk tervezett 6 évfolyamú tanítóképzés képzési célja pedig a mai ember szellemi életébe, műveltségébe való bevezetés legyen, ez oknál fogva szorítottassék lehetőleg hátra a politikai történelem a kulturtörténet javára, mely magában foglalná az állam alakulása történetét, gazdasági fejlődését, művészet-irodalomtörténetét, filozófiai és pedagógiai fejlődését. A történeti tárgyakban éppen azért a jelenre nézve jelentéktelen eseményei csak nagyon röviden érintessenek, hogy az idő minél nagyobb része az új és legújabb, illetőleg jelen műveltség tárgyalására kerüljön. Főleg a jelen szellemi produkciója iránt keltessék érdeklődés, s ebben a tanárt a modern szellemi életet, szép- és tudományos irodalmat magába foglaló ifjúsági könyvtárak és olcsó népkiadások támogassák. A természettudományok minden évfolyamban taníttassanak, valamint a szabadon választott idegen nyelv mellé rendeltessék el egy kötelezően tanulandó idegen világnyelv.

A tanító nyilvános működésre is előkészítendő, folytatja az egyesület, amiért tudjon a tanító necsak iskolai szervezettant és iskolai fejlődéstant, hanem legyen jogi, alkotmánytani és hatósági szervezettani ismerete. (Gesetzeskunde, Verfassungskunde, Behördenorganisation.)

Kívánja végül az egyesület, hogy a pedagógia története a kulturtörténetbe olvasztassék s a pedagógiai eszmék a filozófiai áramlatokkal hozassanak kapcsolatba. Főleg széles alapra fekte-

tendő a jelen pedagógiai életének ismertetése. A módszeres képzés az utolsó évre essék, a gyakorlati kiképzés pedig az utolsó év $\frac{1}{3}$ -át foglalja magában s választassék teljesen külön az elmélettől időben is.

Minden jel arra mutat, hogy a modern iskolázás előbb-utóbb ide fog fejlődni. A múlt porlepte, dohos és értéktelen virágai háttérbe szorulnak lassanként, hogy végre szinte teljesen elvessenek, s a modern ifjúság a jelen és közelmúlt illatos, friss virágai között tanulva, átmelegedjék, gyönyörködjék s a saját kora életét, mindenfajta mozgalmát megértse, felfogja s ezáltal boldogulva érvényesüljön. Hogy mikép történjék ez, mutatja előfutárként a bajor tanítónő-egyesület derék tanácskozása.

(Csurgó.)

Leyrer Mátyás.

A skót tanítóképzés.

Az „Educational Review“ amerikai folyóirat folyó évi májusi számában ismertetés jelent meg a skót tanítóképzés szervezetéről, melyet oly érdekesnek és tanulságosnak tartok. hogy abból itt lehetőleg bő kivonatot közlök. A skót tanítóképzés szervezete azért oly figyelemre méltó, mert a legelső országos szervezet, mely az egész tanítóképzést a legszorosabb összeköttetésbe hozza az egyetemmel, a józan lehetőség határai között.

Egyes kísérletek már eddig is történtek, így a kontinensen Zürich és Basel kantonok 3 féléves kurzusokban saját egyetemeiken képező városi tanítást, Angliában számos egyetemen van training college (tanítóképző), de ezek többnyire 3 évfolyamúak és valamely egyetemi gradus elnyerésére akarják képesíteni növendékeiket, de a képzők legnagyobb része két évfolyamú és nincs összefüggésben az egyetemekkel. Skótországbán azonban legelőször történt kísérlet az egész tanítóképzést rendszeresen és országosan összeköttetésbe hozni az egyetemekkel.

Skótország szegény, de erősen demokratikus szellemű kálvinista népe, mindig rendkívüli módon élvezte a műveltséget. A szegény skót tanító sokszor évekig nélkülözött — a skót ember szívós természetű és végtelen igénytelen — hogy pár garast félre téve, hosszabb-rövidebb ideig az egyetemre járhasson. Viszont azután a falusi iskolában is a tehetségesebb fiukat a tanító latin-görögből előkészítette az egyetemre. Hagyománnyá vált, hogy egy tanítós falusi iskolákban a mester, több tanítós városi iskolákban az igazgató egyetemi graduált legyen.

Az első tanítóképzőket 1834-ben alapították szerencsére oly városokban, ahol egyetem van és bár a képzők nem voltak kapcsolatban az egyetemmel, a hallgatók 1873 óta engedéllyel bírnak egyetemi előadások hallgatására. A tanfolyam a képzőintézetben két évig tart, de a tehetségesebb növendékek gyakran még egy vagy két évet rászántak tanulmányaikra, hogy egyetemi fokot (gra-

dust) nyerhessenek. De akik ezt nem is szerezték meg, azokon is meg lehetett érezni az egyetem hatását. 1895/96-ban 950 jelölt közül 250 hallgatott a képezdei előadásokon felül egyetemi előadásokat, 1904/5-ben 246 férjfelölt közül 70⁰/₀, az 1036 női jelölt közül 15⁰/₀ hallgatott az egyetemeken.

Mindennek az lett következménye, hogy Skóciában nem keletkezett oly éles választófal a középiskolai tanárság és a népiskolai tanítóság között, sem társadalmilag, sem a műveltség tekintetében.

Skóciában is épp úgy, mint Angliában a tanítóképző intézetek növendékei a pupil teacherok (inas tanítók) soraiból kerültek ki, a képzőintézetbe való felvétel ideje mindkét országban 17—18-ik év, így a tanítók, ha nem is nagyon műveltek, de ügyesek és elég érettek voltak. A pupil teacher 13—14 éves fiú volt, aki a tanító mellett mint valóságos inas szolgált, megtanulta a tanítás mesterfogásait, bizonyos rutinera tett szert és bizonyos felvételi vizsga alapján beléphetett a tanítóképzőbe. E rendszerre szükség volt, mert kevés volt a középiskola és aki középiskolába járt, magasabb egyetemi pályára készült.

A tanügyi nagy megújulás, még a 19. század végén és e század elején úgy Angliában mint Skóciában megindult, kézzel foghatóvá tette, hogy az ily módon készült tanítók, a népművelődés új szükségleteinek nem felelnek meg, nem eléggé műveltek.

Amellett a középiskolai oktatás úgy is hatalmasan fellendült, számos és könnyen hozzáférhető a jobbaknak tandíjmentességet, sőt ösztöndíjakat engedélyező középiskola keletkezett s így a középiskolai kiképzés lassan kiszorította a pupil teacher rendszert. 1898. óta az egész skót közoktatásügy, az egyetemek kivételével a „skót nevelésügyi bizottság“ (Scotch Education Department) hatósága alá került, mely azonnal hozzálátott a tanítóképzés egységes szervezéséhez.

A skót közoktatási kormány (mely önálló, autonóm hatóság ugyan, de a londoni parlamentnek alá van vetve) 4 tartományra osztotta az országot, mindegyikben egy-egy egyetemmel u. m. Edinburgh, Glasgow, Aberdeen, St. Andrews. Mindegyik tartományban úgy a középiskolai, valamint a népiskolai tanítóképzést egy bizottság intézi, mely e célból rendelkezik a tartomány területén levő összes iskolákkal, kezdve az egyetemtől és a különféle szakiskoláktól le a falusi elemi iskoláig. Ilyen tartományi bizottság tehát 4 van.

E bizottság szervezetét a kormány 1905-iki határozata következőkép állapítja meg: Mindegyik bizottság felhatalmaztatik, hogy gondoskodjék egyetemi előadások vagy más alkalmas előadások által a tanítók képzéséről (beleértve a középiskolaiakat is). E kurzusokat oly városokban kell rendezni, ahol egyetemek vannak, de a bizottság felhatalmaztatik, hogy a kormány beleegyezésével segéd-tanfolyamokat rendezhessen be más iskolák (közép- vagy szakiskolák) felhasználásával. A bizottság felhatalmaztatik, hogy gondoskodjék épületekről, alkalmazhasson hivatalnokokat akár az oktatás,

akár a fegyelem fenntartása céljából és hogy előírja a tanulmányok menetét, akár egy-egy tanítójelölt, vagy az összes tanítójelöltek részére. Mindegyik tanítóképző helyi bizottsága választ egy tanulmányi igazgatót, aki az egész tanítóképzésért felelős a bizottságnak. E tanulmányi igazgató az egész szervezetben a legfontosabb személy, mert ő intézi az egész tartomány tanító- és tanárképzését. Az ország összes tanítóképzői, (kivéve a kath. képzőt Glasgowban és az anglikánt Edinburghban) e 4 bizottság hatalma alá rendeltetett. De e két felekezeti képző is alá van vetve a kormány inspectiójának és kell hogy eleget tegyenek a többi képző számára előírt feltételeknek.

Példának okáért felsoroljuk ama tartományi bizottság összetételét, mely St. Andrews egyetemével áll kapcsolatban, megjegyezve, hogy az egyetem egy része Dundee városában van elhelyezve: 1. Négy tagot választ St. Andrews egyetemének senatusa, 2. egyet Dundee város műszaki főiskolája, 3. három tagot Dundee város iskolatanácsa (school-board), 4. kilenc tagot a tartomány többi iskolatanácsai, 5. két tagot a tartomány fontosabb középiskoláinak gondnoksága, 6. a fentemlített tagok kiegészítik a bizottságot, három a tanügy terén tényleg működő tekintélyes férfúval, kiket tetszés szerint megválasztanak. Végül meghívatik a bizottságba a tartomány főtanfelügyelője, de csak tanácsadó és nem szavazati joggal. A bizottság három évre van megválasztva és összetétele alkalmasint a szükséghez képest változni fog, több szakembert akarnak meghívni. Gyakorlatban a bizottság tanulmányi igazgatója fogja a legnagyobb szerepet játszani, akinek alkalmaztatása (ha meg tud felelni hivatásának) majdnem állandó és aki a területén levő összes iskolafajokkal jó összeköttetésbe és így valóban tudni fogja, hogy különböző iskoláknak minő tanítókra van szükségük.

Meg kell még jegyezni, hogy e tartományi bizottságnak meglehetősen tág hatalom adatott, úgy, hogy kezök semmikép sincs megkötve és alkalmazhatnak a változó szükségletekhez és körülményekhez. — Az 1908-iki skót oktatásügyi törvény a helyi hatóságokra igen önálló hatáskört ruház. A helyi adminisztráció, amennyiben képes érdeklődést felkelteni az iskolaügy iránt, maga neveli a maga iskolaigazgatásához értő szakembereit. E négy tartományi bizottság, melyekben érvényesülhet a tanulmányi igazgatónak személyes tekintélye és melyben kifejezésre juthatnak a legkülönbözőbb helyi követelmények és helyi hangulatok, a legcsudálatosabb közoktatásügyi szervezetet képezik, melyet a közoktatásügyi adminisztráció létrehozhat.

Minden tartományi bizottság független egymástól, de az egész országra közösen és egyöntetűen megvitandó kérdések megbeszélésére a 4 bizottság egy közös központi bizottságot küld ki, melynek természetesen a 4 tanulmányi igazgató is tagja. E közös bizottság bizonyára csak az országos és nemzeti irányelveket fogja megállapítani, de a helyi adminisztrációt teljesen a tartományi bizottságoknak fogja átengedni.

A tanítójelöltek előkészítése.

A tanítójelöltek előkészítésében két fokot kell megkülönböztetni, 1. első fokon a jelölt középiskolába jár és neve „junior student“, fiatalabb tanuló, 2. a második fokon mint „senior student“ (idősebb tanuló) a tartományi bizottság hatáskörébe tartozik. A skót népiskola 12 éves korig viszi a gyermeket, ekkor átlép a középiskolába; azok, kik nem mennek középiskolába, még két évig a népiskolában maradnak. A középiskolai oktatás 11 éves korban kezdődik és hat évig tart és két periodusra oszlik, az alsó fok három évig 12—15 éves korig tart és akik ezt elvégzik, megkapják a középfokú bizonyítványt (intermediate certificate), a felső fok szintén 3 évig tart 15—18-ig és végződik az iskolai vegbizonyítvány (érettségivel). Számos középiskola csak az alsó tagozatból áll, a felső tagozatban meglehetősen választási szabadság van az egyes tárgyakra vonatkozólag.

Tanítóképzői ifjabb jelölt (junior student) csak az lehet, aki a középiskola alsó tagozatát elvégezte és megszerezte a középfokú bizonyítványt, (intermediate certificate). Ez 15 éves kor előtt nem szerezhető. A jelöltnek azonkívül orvosi bizonyítványt kell bemutatni, továbbá jelentést iskolája igazgatójától, mely véleményt tartalmaz, vajjon a jelölt tanítói pályára alkalmas-e? Hogy ezt kipuhathassa, három hónappal a felvételre való folyamódás előtt az iskola legalsó elemi osztályaiban felügyelet alatt tanítási gyakorlatokat végeztet vele. Ha a fiatal a kellő qualificációval bír, úgy „junior student“-nek felvétetik és még három évig marad a középiskolában, de tandíjat nem fizet, sőt ösztöndíjjal segítik középiskolai tanulmányai befejezésében, így 18 éves kora előtt a tulajdonképpeni tanítóképzőbe be nem léphet. Jelenleg Skóciában 112 junior studentnek kiképzésére alkalmas középiskola van, ezek némelyikében természetes csak egy-két ilyen jelölt. Valószínű azonban, hogy jövőben kisebb számú középiskolákba fogják koncentrálni a jelöltet. Jelenleg a leendő tanítójelölt nem különbözik más felsőbb középiskolai tanulótól másban, mint már előre tudja, hogy a középiskola elvégzése után tanító lesz belőle. A felsőbb tagozatban t. i. mint már említettük, elég tág választási szabadság van, a leendő tanítójelölt tehát a maga szükségletei szerint rendezheti be tanulmányait. Lényegében abban különbözik többi középiskolai társaitól, hogy az általános képzés mellett, vele párhuzamosan már e fokon is fellép a szakképzés. Iskolai idejének $\frac{1}{3}$ részét a szakképzésnek kell szentelnie, ide tartozik tanítási gyakorlatok végzése, módszertan, kézügyesség, zene, oly tanulmányok tehát, melyek nem foglalnak helyet a középiskola rendes tantervében. Általános műveltség szempontjából egy idegen nyelv tanulása kötelező, de rendszeren kettőt tanúlnak. A tapasztalás azt mutatja, hogy a sok középiskolai tárgy és főleg az idegen nyelvek miatt, bizonyos túlterhelés állott elő,

melyen úgy akarnak segíteni, hogy a jelölteknek egyes szakmákban való specializálását akarják megengedni.

Szerény véleményem szerint azonban a túlterhelés semmi módon el nem lesz kerülhető, amíg a jelölteket a pedagógiai tárgyak alól teljesen fel nem mentik. Igaz, hogy tehetséges jelölteket szemelnek ki és a skót faj munkabíró és szívós, többet bír ki mint más, de a teljes középiskolát elvégezni és amellet pedagógiai gyakorlattal, amely mindig egy kis elméleti előkészítést is igényel, foglalkozni igen sok. Valószínűleg ez a középiskolai műveltség rovására megy, vagy ha e tanulók megütik a középiskolai érettségi mértékét, csudálni kell munkabírásukat. Azt hiszem, hogy mindaddig, míg az ember saját önművelődésén dolgozik, azaz tanul, addig mások nevelésével, tanításával eredményesen nem foglalkozhatik, vagy az egyik, vagy a másik sínyli meg. Különben ez a berendezés ugylátszik a néhai pupil-teacherség öröksége és van benne egészséges mag is.

Abból indulnak ugyanis ki, hogy a tanítási gyakorlatok két szempontból hasznosak, 1. a jelölt kipróbálhatja, alkalmas-e tanítói pályára és még idejekorán más pályát választhat, 2. a tanítóképző-intézeti pedagógiai oktatás a jelöltek tapasztalataira támaszkodhatik, tehát egészséges alpra helyezhető, míg anélkül valóban a levegőben lóg. Mindezen azonban úgy lehetne segíteni, ha a jelölt a középiskola elvégzése után egy évig tanítói gyakorlatra menne és azután ha kellő qualificatiója van, a tanítóképző intézetbe lépne. Ehhez hasonlót tesznek jelenleg Angliában, ahol a jelöltek fele kb. 3000 a régi pupil-teacher rendszer szerint képeztetik ki, másik fele a középiskola elvégzése után egy évre mint student-teacher tanítói gyakorlatra megy és azután lép be a tanítóképzőbe (training college).

A skót fiatalember a középiskola felső tagozatának (15—18 év) elvégzése után bizonyítványt kap, de nem vizsgálat alapján, hanem tanárainak és a tanfelügyelőnek ajánlása alapján. Ez alapon vétezik fel a tanítóképzőbe. Azonban amellet leteheti a vég (érettségi) vizsgálatot, mely egyetemi munkára qualificálja. Azt mondják, a jelöltek rendszeren mindkettőre képesek, de mint már jeleztük, ez okvetlen túlterhelésre vezet.

Különben e gyakorlati kiképzést a különböző iskolákban a legkülönbözőbb módokon végezik, néhol azt az utolsó évfolyam második felére szorítják össze, miáltal a képzés tényleg csak az utolsó félévben különbözik a többi középiskolai tanulók kiképzésétől. Az ú. n. methodikát néhol az iskola igazgatója, másutt a módszertannak egy külön tanárja tanítja.

Különben a közel jövőben erre vonatkozó változások vannak kilátásban, a gyakorlati kiképzéssel és methodikával foglalkozó szakemberek évenként tanácskozársra gyűlenek össze és ez évi szaktanácskozársok bizonyára üdvös javításokat fognak eredményezni.

A tulajdonképeni tanítóképzés.

A tulajdonképeni tanítóképzői kurzus két évig tart. A jelöltek legnagyobb része nem készül egyetemi fokra, hanem elemi iskolai tanítóságra.

Az előirt tanulmányok 3 csoportra oszlanak: 1. szaktárgyak: egészségtan, testi nevelés, lélektan, logika, ethika, a nevelés és módszertan elmélete, tanítási gyakorlatok; ezek valamennyi jelöltre kötelezők; 2. általános műveltségi tárgyak, melyek egyike vagy másikából a jelölt felmenthető, ha jeles középiskolai készülsége van: angol, történet, földrajz, mennyiségtan, természetrajz, rajz, ének; 3. speciális tárgyak, itt a jelölt bizonyos tárgysorozatból egyet, kettőt szabadon választhat, de annál alaposabban készül belőle.

Jeles tanulók még egy harmadik vagy negyedik évi képzésben is részesülhetnek.

A gyakorlati képzés céljaira a tartomány valamennyi nyilvános iskolája rendelkezésre áll. Amellett a képzők mellett fennállanak gyakorló iskolák is, melyeket munka- és kísérleti iskolákká akarják fejleszteni.

A módszertant a módszertan tanára adja elő, de mindinkább szokásossá válik, hogy a szaktanárok nyújtják a bevezetést saját szakjuk módszerébe, így szorosabb kapcsolatot akarnak létesíteni elmélet és gyakorlat között. Dr. Scongai a tanítóképzők főfelügyelője azt kívánja, hogy a gyakorló iskolából az egész tartományba kiáradjon az egészség-paedagógiai praxis és mintegy irányító műhelyei legyenek a tartomány népoktatásügyének.

A neveléstani tárgyakra nézve az a tendencia uralkodik, hogy ezek, t. i. lélektan, logika, ethika, kísérleti lélektan, a nevelés története egyetemi tanárok által adassanak elő.

A középiskolai tanítók képzése.

A középiskolai tanítók két csoportra oszlanak: *a)* elméleti tárgyak tanítói: angol, latin, görög, mennyiségtan, természettudományok, modern nyelvek, történet, földrajz; *b)* alkalmazott ismeretek szaktanítói: rajz, kézügyesség, földművelés, ipar, zene, torna stb.

Az előbbi csoporthoz tartozók kötelesek az egyetemen a magister fokot elnyerni (a mi doktorátusunknak felel meg). Ezután belépnek a tanítóképző collégiumba egy évre, hogy a szükséges paedagógiai praxist megnyerjék. Körülbelül ugyanolyan elméleti paedagógiai tárgyakat hallgatnak, mint elemi iskolai társaik, de legalább 10 órát hetenkint foglalkoznak tanítási gyakorlatokkal és saját szaktárgyaik módszertanával.

Igy tehát az egyetemek látják el a jelöltet a szükséges szakismeretekkel, míg a paedagógiai képzés egészen a tanítóképzői tartományi bizottság feladata. Az erre szánt évet, mivel a jelöltek igen magas szakműveltséggel bírnak, tisztán a paedagógiai kikép-

zésre lehet fordítani. A jelöltek eddig tisztán tanulmányaiknak éltek, soha nem volt tanítási praxisuk, ennél fogva meg kell őket tanítani, hogyan kell egy osztállyal bálni, fegyelmelni és közös tanításban az egész osztályt foglalkoztatni. Természetes, hogy e tanítási gyakorlatokat középiskolákban végzik el.

A gyakorlati kiképzésre még nagyobb súlyt helyeznek a tanítók másik csoportjánál, mert csak 1 évi próbaidő után nyerhetnek oklevelet.

A skót tanítóképzés jellemző vonása az, hogy a tartomány összes iskoláit felhasználják, hogy emeljék a tanítók általános műveltségét és szakképzését. Ily szempontból használják fel az egyetemet is. A jelöltek elég érettek egyetemi előadások hallgatására, meg is van erre a joguk, de nem tartják célszerűnek, ha az elemi iskolai tanítók egyetemi gradus (magister cím) után törek-szenek. Pedig sehol sincs e címnek oly nagy tisztelete, mint Skóciában, a törekvés tehát érthető. A tanítónak éppen olyan nagy műveltségre van szükségük, mint a magister foknak megfelel, de más tartalmúra is lehet, hogy az egyetemek oly átalakuláson mennek át, hogy a paedagógiai téren mutatkozó tudományos érde-met is magister fokkal fogják jutalmazni. Eddig t. i. csak termé-zettudományi, mennyiségtani és irodalmi magister fok létezik.

Ily módon az egyetemeknek egy pedagógiai szakosztálya fog keletkezhetni, hol a tehetségesebbek pedagógiai tanárságra, tan-felügyelőségre, a többi pedig egyszerűen tanítói pályára fog elő-készülni. Ez azonban mind a jövő problémája és rendkívül érdekes lesz a skót tanítóképzést szemmel kísélni, mert itt egy fontos folyamat elején állunk.

Összegezve mindezt a skót tanítóképzés legjellemzőbb vonása-ként, azt emelhetjük ki, hogy a tanítójelöltek 18 éves korig a középiskolát teljesen elvégzik és a többi középiskolai tanulótól csak abban különböznek, hogy a 3 legfelsőbb osztályban némi peda-gógiai gyakorlatokat végeznek. Ez emlékeztet a német protestáns gimnáziumok azon intézkedésére, hogy leendő theologusok részére a felsőbb osztályokban fakultatív héber nyelvi tanfolyam van be-rendezve.

Maga a tulajdonképeni tanítóképzés, ha nem is történik kizá-rólag az egyetemen, de szoros kapcsolatban van vele, a pedagógiát és segédtudományait azonban kizárólag egyetemi tanároknál hall-gatják a középiskolai tanárjelöltekkel együtt.

Nem kell nagy jósló tehetség annak előrelátásához, hogy Skócia lesz az első ország, hol a népiskolai tanítókat és közép-iskolai tanárokat teljesen egyenlő módon fogják kiképezni.

(Budapest.)

Dr. Málnai Mihály.

A történelem módszere.

Az induktív és deduktív módszerek nem állanak már a gondolkodás központjában, hanem kiestek onnan, s főalapul a módszer kérdése lép fel. Könnyű ez a fizikánál, melynek jelenleg alapelve az energia megmaradásának elve. Ebből az alapelvből levezethetjük a fizikai tüneményeket és kapjuk a fizika rendszerét. Ha ismernők a világtörténelem célját, ha tudnók azt, hogy mire törekszük, akkor ez volna a történelem alapelve s levezethetnők belőle a történelem rendszerét. Szomorú, de igaz, hogy nem vagyunk abban a helyzetben és végső elvét meg nem mondhatjuk.

A történeti események meg nem ismétlődnek, kísérletileg teremteni történeti viszonyokat abszurdum. A történelem fejlődéstörvényeinek megértésére ezen oknál fogva csak egy módszer van igazán: az egyes megtörtént események összehasonlítása, mely helyettesíti a kísérletet. Nem ad ugyan oly biztos eredményeket, mint e kísérlet, mégis nagyban és egészben pótolja azt. Az összehasonlító módszer mindinkább tért foglal azokban a tudományokban, melyeknek közük van a történelemhez. Minden történeti tudomány összehasonlító tudománnyá vált.

Az iskolai oktatásban szinte egyeduralkodó lett az induktív eljárás, holott ez a természettudományok módszere. Ebből nem következik, hogy a többi tudományokat is az induktív jármába fogjuk föltétlenül. Költészet volna ez, minden költőiség nélkül. A fizika is elhagyta az induktív utat. Eleinte a fizika is induktív úton fejlődött, mint ahogy ezt a középiskolák alsó osztályaiban tanítják, azután matematikai alapra helyezkedett, s deduktív tudomány lett, mint ezt a középiskolák felsőbb osztályaiban látjuk. Tulajdonképen minden tudomány eszményképe, hogy deduktívvé fejlődjék. Az eszménykép a geometria. Nem anárchia akar készülni az induktív ellen. Első helyen van betáblázva s maradjon is a népiskolai oktatásban. Arra szükség van azonban, hogy történelmi tudomány módszerei közé bepillantsunk s a megfelelőket alkalmazzuk az oktatásban, mint a tárgy természetének megfelelőket. Első helyen áll az analógia. Pl. Bocskay hajdui kiváló katonák voltak. Eredetüket a kutatás a hajtókra, a hajcsárokra viszi vissza. A mindennapi élet analógiái mutatják, hogy a hajcsárok durva, edzett nép. A marhával együtt viseli el az égalj zordonságait s így oly katonanyag, mint a hercegöcök volnának mai napon.

Az analógia itt segít megértetni egy történeti tényt.

Az analógia azonban könnyen félrevezető eszköz lehet. A biztos, történetileg megállapított tényeknek összehasonlítása a történetudásnak egyik legfontosabb eszköze, de bizonyos állapotoknak vagy tényeknek megmagyarázására máshonnan venni a hasonlatokat nagyon veszedelmes dolog. Pl. képtelenség volna a hatalmi ágaknak egymáshoz való viszonyát az anyagi organizmus analógiája szerint megállapítani. Amint az emberben a szív, tüdő stb. külön szervek, de összehatnak: a hatalmi ágak is így vannak berendezve. A tör-

ténelem ethikai organizmus, melynek tüneményeit zavarná, de nem magyarázná az anyagi világ analógiája.

Az indukciót a történelemtudomány módszerei közül kizárni nem lehet. Lord Bacon indukciója filozófiai demokratizmus a politikában, protestantizmus a vallás nyelvén. Az indukcióban az egyén, joga van az egyetemes felett. Első az egyén, azután a többi. Ez az irány Franciaországban 1848-ban éri el tetőpontját, ahol minden nagykorú választ.

A szabadságeszmék benne vannak mindig az indukcióban, óvakodnunk kell azonban természettudomány-módszert omnipotenssé tenni. Minden tudománynak megvan a saját elve. Ebből belsőleg kell kidolgoznunk annak rendszerét, nem pedig kívülről összehordott módszerekkel, melyek gyakran tévedésbe ejtenek. Az indukció az anyagi világ eszköze, a történeti élet pedig gondolat, akarat és cselekvésprocessus. Az erkölcsi világrend önálló s nem az anyagi világ szerint magyarázandó.

Hajdan a hazaszeretet jórészben az idegenek gyűlölete volt. Ma viszont sokan az ellenkező szélsőségbe esnek, már csakis az emberiséget akarják szeretni. Kerülnünk kell az egyoldalúságot. Az indukció nem a történet belső módszerei közül való, de azért nem gyűlölendő, mint idegen. Viszont egyetemessé sem tehető, hanem kellő értékére szállítandó le s helye kijelölendő a történelem többi módszerei között. Hol a helye az indukciónak tehát? A történeti kritikában, mely boncol és rombol. A bizonyosság különböző fokozatainak a megállapításánál az indukciónak van helye

Az igazi historikus abban nyilatkozik, mikép tudja azt, ami tény, de elszigetelt tényt csoportosítani és abból a multnak igazi képét megalkotni. Ez a képalkotás deduktív munka. Az indukció adja a mozaik-köveket, a dedukció a mozaik képet. Ez már művészeti vénát tétel fel, mint pl. Duruy Viktornál, a volt francia közoktatásügyi miniszternél és történetirónál (művét átdolgozta magyar nyelvre Ballagi Aladár), aki a Gobelingyár egyik kézművesének fia s vérébe ment át az izléses csoportosítás.

A többi eszközök még a történetírásban: a kombináció, mely meglevő tényekből indul ki s ennél egy fokkal lazább a hypothesis. Ennél az egyéniség adja meg az alapot, hogy mikor kell azokat használni. E két utóbbi a szubjektivitásnak nagy teret enged.

A kombinációra van szükség az egyes dolgok fontosságának mérlegelésénél, pl. hogy a magyar történelem felosztásának helye alapja-e a dinasztiai szerinti felosztás: Az Árpádház, Vegyesház, Habsburgház, Habsburg-Lotharingi ház szerinti felosztás. Vagy pedig az alkotmányok szerinti felosztása történelmünknek: törzsi szervezet, rendi alkotmány, parlamentáris alkotmány kora.

Az történelmi hypothesis volna, ha azt állítanók, hogy Nápolyi Johanna erőszakos halála férjének meggyilkoltatása következtében állott be.

Mindent összefoglalva, a tudomány csak akkor használ a gyakorlatnak, ha ennek útjára az elvek tiszta világosságát önti. Minden

tudománynak megvan a saját módszere. A történelem igazi módszere az analógia. A történelmi analógia maradjon a saját, vagy rokonágainak a körében s ne az anyagi világban tévelyegjen. Az anthropológus az egyes csontokból rekonstruálja az egész csontvázat, az építóművész a romokból az egész épületet. De a csontokból az épületet, vagy viszont, nem lehet. Ez az analógiák összezavarása volna.

Nem kicsinyeli le a történelem az indukciót, hanem a természettudományoktól kölcsönvettnek nézi. A népiskolai oktatás nem nélkülözheti az indukciót, de engedjen tért az analógiáknak. Analógiák bőségesen kínálóznak úgy a történelemben, mint rokonágában, a szociológiában. Miáltal a történelmi oktatás szociológiai támpontokat nyer, s nagyban közeledik céljához: a történelmi tudat kifejlesztéséhez.

(Mármarosziget.)

Mandola Aladár.

Elmélet.

A testi nevelés erkölcsi jelentősége.

(Második folytatás.)

Nem elméleti úton levezetett következtetés, hanem gyakorlati munkából merített közvetlen tapasztalat eredményeként állapították meg, hogy a testgyakorlatok helyes alkalmazása az ifjúságban azon értékes erkölcsi tulajdonságokat fejleszti, melyek az igazi férfiút s a jó katonát jellemzik, tudniillik a bátorságot, a körültekintő elszántságot, az önfegyelményt, a lélekjelenlétet, kötelességtudást, a merészséget és szívós akaratot. Egyszerű, mindenki részére hozzáférhető bizonyíték az a különbség, mely a katonaviselt s az otthonmaradt parasztleány között olyan szembeötlő. Az esetien, lomha testű és gondolkozású parasztfiút nem a katonáéknál nyert „oktatás“ gyúrta át emberré, hanem a katonai „tudomány“ ébresztett benne életre oly lelki tulajdonságokat, aminők az ekeszarva mögött nehezen vagy talán soha sem ocsudtak volna fel lethargiájukból, hanem a rendszeres testi nevelés, a gyakorlati kiképzés. A katonaság ezen érdemét nem lehet tagadni és Moltkenek, a nagy német hadverőnek — legalább a német viszonyokra nézve — igaza volt, midőn 1874. évi február 16-án a német birodalmi gyűlésen egyebek között azt mondta: „A hadsereg a nemzetnek ime már hatvan korosztályt nevelt fel testi derékségre és szellemi üdeségre, rendszeretetre és pontosságra, hűségre és engedelmességre, hazaszeregetre és férfiaságra.“ Nem ismervén a német hadsereg belső viszonyait, nem ítélni meg, mennyiben felelnek meg e nagyszólyu szavak a valónak, annyi azonban bizonyos, hogy Németországban

senkisé meg cáfolta meg azokat, a „visszafizetés“ eszméjétől sarkalt franciák pedig megszivelték és az ifjúság testnevelését oly irányban kezdték fejleszteni, mely a saját hadseregükben is legjobbnak bizonyult a férfias tulajdonságok felkeltésére és fejlesztésére.

„A gyermek bátorságra nevelésének első feltétele — mondja Lagrange — hogy az érzékenységet csökkentsük. Az érző idegek eltompítását csak úgy érjük el a gyermeknél, ha nem aggódunk folyton miatta és ha engedjük, hogy ösztöne szerint játszhasson, ami bizony ráviszi, hogy társaival néha-néha össze is gabalyodjék. S ha a játék kissé durva is, mi az a horzsoló áll, a két folt ahhoz a haszonhoz képest, melyet a bátorságon alapuló férfias tulajdonságok megszerzése biztosít. Sok régi játékunk teljesen megfelelő úgy a testi, mint a lelki egészségtan ezen követelményeinek. Nagyon helytelen volt tehát, hogy mindazon szórakozást kiküszöbölték, melyben a gyermekek birkóznak, a labdáért küzdve lökdösődnek, avagy görcsös kendővel űzik egymást. E játékok kissé fegyelmezetlen mozdulataik ellenére mind megérdemlik, hogy megtartsuk, mert leginkább képesek a gyermek túlságos testi érzékenységet és *fájdalomtól való félelmét* megszüntetni. A gyermek teljes életében túlfogékony marad a külbehatások iránt s azért sohasem lesz képes bizonyos férfias tulajdonságokra szert tenni, ha túlságos gonddal óvjuk minden kissé durva testi behatástól. A legkisebb rázkódtatás, a legcsekélyebb összeütközés előidézheti azokat az akaraton és tudaton kívül való mozdulatokat, melyeket a fiziológusok *reflexmozgások*-nak neveznek. S a félelem is csak reflex.

Mindent figyelemmel kísérve, fel kell ismernünk a szabadtéri testgyakorlatok, különösen a játék *lélekegészségtani* nagy jelentőségét. Az elkényeztetett „úri gyerek“, akit otthon minden kis légvonnattól megóvtak, ázás-fázás ellen bebugyeláltak, a játszótéren tapasztalja, hogy az a túlzott kényeztetés nincs előnyére. Resteli, hogy pajtásai finyásnak mondják és ingújjban áll ki velük a gyepre. Bizonyos, hogy a legtöbb ember bátorsága megfordított arányban van a bőre érzékenységgel. Miután a hideg, az eső, a forró napsugár kellemetlen érzést vagy talán fájdalmat kelt a bőrén, zord, hófúvásos, esős időben vagy nyári nagy melegben nem mer a szabadba menni; hátha megárhathatna? A szabadban való játszás s a sportgyakorlatok azonban edzik a gyermek bőrét, különösen ha azokat, úgy mint Angliában és Németországban, télen is űzik. Aztán a futó-, ugróversenyénél vagy a különféle játéknál, bizony nem egyszer odavágódik a gyermek és otthagya a térde, könyöke vagy tenyere bőrét, búbot üt a testén, a kemény labda megkongatja a hátát stb. Mindez kisebb-nagyobb testi fájdalommal jár, de edzi és a fájdalom elszűréséhez hozzászoktatja a bőridegeket, egyuttal azonban edzi az akaratot is, mellyel a gyermek annak a látszatát is visszafojtja, hogy ő most fájdalmat érez, mert pajtásai előtt szégyelné a könyűt, melyet az máskor kifacsart volna a szeméből. *A fájdalom elviselhetése pedig növeli a bátorságot, az önérzéket, az önbizalmat és megszilárdítja az akaratot.*

Az akarat más lelki képességhez hasonlóan annál jobban fejlődik ki, ha siker kíséri. Tudjuk, hogy az izommunkánál az akaratnak is jut ki cselekvő rész, sőt megesis, hogy az illető testgyakorlat lefolyásában néha az izoména! fontosabb az akarat szerepe. Ime hányszor látjuk a versenypályán, hogy midőn a testi elfáradás már a végső határát elérte, mégis végig kell csinálni a gyakorlatot s hogy azé lesz a győzelem, aki végső buzdítással még fel bírja sarkalni az akaratát. Éppen ezért kell az athlétikai játékot, melyben a vetélkedés az akarat leghatásosabb izgatója, erkölcsnevelési tekintetben a tulajdonképeni torna fölé helyezni.

A játék az egyént minduntalan más-más helyzetbe és állapotba juttatja. Annyi ott az előre nem látott, pillanat alatt teremtet helyzetek váltakozása, hogy a játszónak ugyancsak minden pillanatban van szüksége az *éleslátására, lélekjelenlétére, gyors ítélő és következtető képességére.*

Minden játéknak vannak szabályai, melyekhez minden résztvevőnek alkalmazkodni kell. Ezen szabálynak az úgynevezett „úri gyerek“ vagy a tanároktól dédelgetett „első eminens“ épp úgy köteles engedelmeskedni, mint a szegény kézműves fia, vagy a kevésbé jó tanuló. A játék rendje azt teszi játékkirályá, aki legügyesebb, aki legjobban tudja a játék minden csinját-binját. Tehát nem a szülőök társadalmi állása vagy az osztályban szerzett jó jegy, hanem az e körülményektől független egyéni tulajdonságok határoznak. Mindez üdvösen hat a gyermek *szociális érzékének fejlesztésére.*

„Az ifjúság, ha teljesen beleélte magát valamely játékba úgy, hogy azt szabad óráiban is örömet játsza — mondja Koch — új világot alkot magának a játékban, melyben otthon érzi magát, melynek életfeltételei őt nagyon befolyásolják. A fiú megtanulja, hogy másokkal meg kell férnie és hogy önakaratát fékentartsa, tanulja, hogy társaival szemben igazságos és őszinte legyen, meg gondoltságot és türtőztetést szokik meg, ha szíve még oly merész dolgokra ösztökéli is“.

Igy válik a játék a társadalmi élet előkészítő iskolájává, mely megismerteti a gyermeket a társas együttlét előnyeivel és a kötelességekkel, melyekkel neki tartozunk. Ez előnyök kedvéért megtanulja, hogy önakaratát fékeznie kell és az a lelki erő, mellyel ezt eléri, pedagógiai szempontból sokkal magasabb érték, mint a rideg kényszer vagy a büntetéstől való félelem, mellyel el lehet ugyan nyomni az akarat nyilvánulását, de helyében az ifjú lélekben csak a dacia, a hunyászkodó alatomosság és képmutatásra való hajlamot kifejleszteni. *A játék az önelégültség, az öntülbecslés, összeférhetelenség és dac legjobb gyógyszer.*

Az erők versengése, mely a játék alapeszméje, arra készíti a játszót, hogy ő is kiváljon a többi közül. Mások utánzásával a saját egyéniségét műveli. Legfontosabb pedig az, hogy a gyermek veleszületett és szerzett ereje, tehetségei a játékban a *közösség érdekét szolgálják.* A gyermek megtanulja, hogy saját tevékenység-

gét pajtásaiéval egyesítse, hogy szorosan hozzájuk szegődjék és úgy érzi magát a velük való közösségben, mint az egyenjogúak köztársaságában.

Nagy a pedagógiai jelentősége annak is, hogy a tanító a játékorák alatt egészen más viszonyba jut a tanítványaival. Ez órák emberileg is közelebb hozzák őt a gyermekekhez, akik a játszótéren gyakran egészen másoknak mutatkoznak, mint aminőknek őket az osztályban ismerte. A tanító a gyermek tulajdonképeni temperamentumába és lényébe való beletekintéssel igen értékes tapasztalatokhoz jut, melyeknek a gyermekekkel való bánásnál nagy hasznát veheti, akik az osztály falai között sokszor egészen más világításban mutatták be magukat.

* * *

A B. G. Teubnernél (Leipzig és Berlin) megjelenő „Jahrbuch für Volks- und Jugendspiele“ ezidei kötetében ezeket olvastam (I. az 5. oldalt): „A modern neveléstan még igen kevésre becsüli a torna és az ifjúsági játék mivelődésünkben nyilvánuló értékét... az iskolaszerű testgyakorlatok csak egészségtani és katonai céljairól akar tudni. Az intellektualizmus, mely Herbart óta majdnem teljesen uralkodik eddigi tudományos pedagógiánkon, még mindig egész határozottsággal berzenkedik a testgyakorlásnak a nevelési tervbe való felvétele ellen.

E sorok fölötti reflexióim irigységgel töltötték meg a boldog Németországgal szemben. A gyakorlati élet követelményei ott már diadalmaskodtak az idejét multa intellektualizmus fölött. Németországban a testi nevelés minden vaskalaposság és elfogultság ellenére mindenfelé felvirágozott; a játék az iskola révén népjátékká lett ott s a nagy német birodalom minden társadalmi tényezője a legnagyobb buzgalommal működik közre most már azon a nemes célon, hogy a testgyakorló játék mennél szélesebb körben való terjesztésével és meghonosításával a népjólétnek, a népnemesítésnek biztos alapját megvesse. Ott sok a testi nevelés lelkes apostola, ott tanférfiúk sorakoznak a jó ügyért küzdők sorába; ott Poroszországban már 1896-ban — alig 14 éve, hogy Gossler közoktatásügyi miniszter az iskolai játék ügyében kiadta híres felhívását¹ — 3616 városi népiskola közül csak 214-nek, azaz 5'91%-nak nem volt játszótere: és mégis panaszkodik egy középiskolai tanár, hogy „a neveléstan még mindig igen kevésre becsüli a torna és ifjúsági játék művelő értékét!“

Ezzel szemben nálunk a gyakorlati élet követelményeivel nem törődnek — ha csak a papiroson nem, mely sok csengő frázist elbir; nálunk a kormány, a hatóságok, a közönség és az iskolák közönye visszafojtja a testi nevelés fel-feltörni igyekvő hajtásait; nálunk csepürágónak való góklerségnek tartják igen sokan

¹) Mosso, Az ifjúság testi nevelése, Budapest, 1910. Lampel R. könyvker., 94. old.

és pedagógiai, népjavitó, nemzetedző hatását nem hiszik el; nálunk kevés a lelkes apostola s az igazán hivatottak, a tanférfiúk, nem igen szállnak ki a jó ügyért a porondra; nálunk — igaz csak 11 éve, 1900-ban lett a játék a középiskolákra nézve kötelezővé — középiskoláink még mindig 44·44⁰/₀-ának nincsen játszóttere és csak igen kevésnek van a célnak megfelelően felszerelt palestrája; hát még a népiskoláinknak: és mégis panaszkodik egy középiskolai tanár a győri szent benedekrendi főgimnázium ezidei értesítőjében, hogy még mindig igen sokan vannak, akik nincsenek megelégedve azzal, amit az iskola a testnevelésért eddig tett, pedig az iskola már nem tehet többet, mint amennyit eddig tett. (!!)

Azokat, akik még mindig tamáskodnak a testi nevelés nagy erkölcsi jelentőségében, utasítom azon statisztikai adatokhoz, melyek különösen a belga és német iskolákra vonatkozólag az 1904. évi nürnbergi és az 1907. évi londoni nemzetközi iskolaegészségügyi kongresszus jelentéseiben s a „Jahrbuch für Volks- und Jugend-spiele“ tizenkilenc évfolyamában olvashatók. Akik nem hisznek a régi latin közmondásban, hogy egészséges lélek csak egészséges testben lakhatik, azok vegyék elő Lagrange „A gyermek és ifjú testgyakorlásának egészségtana“ című könyvét,¹⁾ amelyben ezt olvashatják: „A csillogóbb testi képességeket egyszerűen fel kell áldozni, ha az ember azokat csak a szellemi műveltség rovására szerezhetheti meg. Van azonban oly testi tulajdonság, mely elsőrendű szükséglet és az az egészség. Ez már nem fér össze a testgyakorlás hiányával; mi több, nélküle az ember a meglévő szellemi képességeket nem is hasznosíthatja teljes mértékben. Tehát azok sem nélkülözhetik a testgyakorlást, akik csak szellemileg akarnak munkálkodni.“ Bismarck herceg fiatalabb éveiben tornázott, sok mindenféle sportot űzött, mint már öreg ember még mindig lovagolt és vadászott. Szilágyi Dezső élte végéig űzte a vívás sportját és csak akkor érezte a maga teljes szellemi munkaképességét, ha a testgyakorlatát rendezen űzte. Mindkettő pedig európai magaslaton állott.

Hogy nálunk a testi nevelés igazi jelentőségét még nem ismerték fel, bizonyítja az 1905. évi új elemi népiskolai tanterv életbeléptetése ügyében az évi 2202. eln. sz. a. keltezett miniszteri körrendelet, melyben azt olvassuk, hogy a testgyakorlás a *katonai kiképzés-előkészítésére* is használandó fel. Ezalatt bárki csak a katonai rendgyakorlatokat érti, az ezekre való előkészítésből azonban egy hadsereg sem kér, sőt igen sok katonai szaktekintély határozottan helyteleníti. A német tantervek mást kívánnak a testi neveléstől, azt, hogy az ifjuságot *wehrhaft*-tá tegye, ezalatt pedig azt értik, hogy az ifjakat *fegyverbirókká*, a katonai szolgálatra testileg és lelkileg *rátermettekké* tegye. Ez pedig óriási különbség, mely onnan van, hogy a németek a testi nevelést hova-tovább az értelmi nevelés pótolhatatlan kiegészítőjéül kezdik tekinteni.

1) Sajnos, magyarban még nem birjuk, címe: *Dr. F. Lagrange, L'hygiène de l'exercice chez les enfants et les jeunes gens.* Paris, 1905 (Félix Alcan, éditeur.)

II. Vilmos császár 1890-ben Berlinben iskolaügyi értekezletet hivatott egybe, melyen maga elnökölt és melynek megnyitójában egyebek között azt is mondta: „Miután az iskola az ifjúságot igen hosszú időn át távoltartja a szülői háztól, a mi kötelességünk annak tökéletes neveléséről gondoskodni.“ A mostani kor igényeinek megfelelő nevelés pedig csak akkor tökéletes, ha nem egyoldalú, — aminő eddig volt, — hanem a testi tulajdonságok fejlesztésére is kiterjeszkedik. Nálunk ezt Csáky miniszter már 1889-ben jelezte, de hol maradtunk a több gyakorlati érzékkel bíró germánok mögött!? Azoknál az iskola már az életbe vitte át az ifjúsági játékot, mely azután a népjátéknak lett forrása és mint ilyen erkölcsjavító, nép-nemesítő befolyását a szeszfogyasztási statisztikával is dokumentálja.

A népjáték mind nagyobb tért hódít a német nép különböző rétegeiben, és a német példa nyomán Amerika, de maga Anglia, a sportjáték hazája, is haladt. Abban, hogy az ifjúsági játék a németeknél népjátékká fejlődött ki, az elismerés oroszlanrészét a német tanítói kar vivta ki magának. Át lévén hatva a helyes testi nevelés nagy erkölcsi jelentőségétől, páratlan lelkiismerettel és önzetlen buzgalommal állott a német tanítói kar annak harcosai sorába. Fáradozását siker koszorúzta. A tanuló ifjúság megkedvelte a modern testnevelési irány mulattató gyakorlatait és azt a kedvet átvitte és átviszi az életbe is. Természetes, hogy az még mindig nem elég, mert ha az atletikai játék szeretetén felül a másik, nem kevésbé fontos tényező, a játszótér hiányzik, akkor az iskola lelkiismeretes munkája meddő volt. Csakhogy Németországban a társadalom s a városi hatóságok felkarolták az ügyet és gondoskodtak róla, hogy a 14—15 éves korában iskolát végzett ifjúság, megtalálja azt a helyet, hol munkamentes óráiban alkohol nélküli, egészséges szórakozásra nyílik alkalmá, tudniillik a játszótér. Az iparos osztály ifjabb tagjait ott sokhelyt már nem kényszeríti csap-székbe az unalmas ünnepnap i ödöngés. Kimennek a város végén levő játszótérre, ahol mindkét nembeli ifjúság vidám társasjátékkal, friss levegőben, az éltető napsugár ragyogásánál, szerzi meg az újabb munkához való jókedvet és testi zsongot. Ha az ember azt a sok szépet és jót látja, melyet Németországban e téren elértek, önként tolakodik elő a kérdés: *miért nincs úgy nálunk is? mit kellene tennünk, hogy mi is ily szép sikert mutassunk fel?*

Tisztelt olvasóimra bízom, hogy — mint nálamnál rá hivatottabbak és illetékesebbek — e két kérdéssel foglalkozva, megadják rá a választ. Haza- és emberszeretetem megérleltette bennem a meggyőződést, hogy a problémákkal foglalkozni magyar embernek hazafias kötelessége. Nem az idegenek majmolása forog itt szóban, amint sokan fitymálólag mondják, hanem a magyar nemzet közép- és munkás-osztálya etikai megújulásáról, amelyre annak, sajnos, hovatovább mind nagyobb és nagyobb szüksége van.

Ne szégyeljük a németek jelszava követését: *Pro patria est dum ludere videmur!* mert a testgyakorló játék terjesztésével csakugyan hazafias munkát végzünk.

(Léva.)

Dr. Karafiáth Máriusz.

Különfélék.

† Sáfrány Lajos.

Sáfrány Lajos a nagyváradi reform. tanítónőképző intézet igazgatója, ki már mult évi július hó óta súlyos idegbajban szenvedett, november hó 23-án meghalt Budapesten, hol temetése november 25-én ment végbe.

A megboldogúlt kiváló paedagógus Tégláson (Hajdú megye.) született 1874. okt. 15-én, édesatyja mint ref. lelkész — gondos vallásos nevelésben részesítette. Középiskolai tanulmányait Debrecenben, 1892-ben végezte, azután a debreceni theológiai akadémiát látogatta, hol 1896-ban lelkészi okvelet nyert. Majd a budapesti, később a müncheni és párizsi egyetemek kitűnő tanárainak előadásai nyomán mélyítette tudását, közben Németország, Franciaország és Svájc iskolaügyét tanulmányozta. 1900-ban a debreceni ref. tanítónőképző int. tanárává választatott. Hivatását nagy szakképzettséggel, ritka paedagógiai tapintattal töltötte be és amidőn 1905-ben a nagyváradi ref. tanítónőképző int. szerveztetett, az intézet létesítői erős bizodalommal, nagy reményekkel hívták meg az int. igazgatójának. Legyenek itteni működésének igaz tolmácsolói a hálás szívű tanítványok és alkotásai. Az irodalom terén kiváló művek őrzik emlékezetét: Pheidias, tanulmány az antik műtörténet köréből. A korszellem és a protestantizmus kilátása. A szellemi munkaképesség kísérleti mérése és a túlterhelés problémája. Emlékezés Spencer Herbertről. A lelki élet ismertetése. Ethikai dolgozatok. A modern pszichológia alapjai és hatása a paedagógiában. Ezekon kívül több kisebb filozófiai vonatkozású dolgozat. A kiváló tanár és nemesszívű emberbarát elvesztése mély és igaz részvétet kelt nemcsak kartársai és növendékei szívében, hanem a társadalom szélesebb körében is.

† Bakos Kálmán.

Akinek egész lényét a kötelességtudás hatja át, az parancsolni tud a körülményeknek, hogy ne állják el útját; az parancsolni tud gyengélkedő testi szervezetének, hogy ne jalduljon fel, ha a munka erőfeletti. Mértéket tart mindenben, csak a munkában nem. Addig dolgozik, míg az élet mécsében az utolsó csepp olaj elfogy. Gyászba borul a család, az intézet és annak tanári kara, könyes szemmel kísérik barátjai az utolsó úton; de a gyászfelhőkön át látják a megboldogúlt nemes alakját, mintha intene a haldokló hadnagy utolsó szavával: „Csak előre, édes fiam! Mit törödtök avval, hogy egygyel fogyott a szám. Emeljétek a zászlót, hadd lobogjon tovább sértetlen tisztaságában.“

Bakos Kálmánra vonatkoznak szavaim. Közel harminc évig álltam vele egy sorban. Avval kezdődött ismeretségünk, hogy 1881-ben némi kétkedéssel néztem a bemutatkozó új segédtanárra, ki hivatva volt a szerencsétlen Lorencz Zsigmond helyét betölteni, hogy fog az a székely fiú gyökeret verni Modor rideg talajában. És a székely fiúból modori ember lett a szó legnemesebb értelmében. Vezéralakja a modori magyar társadalomnak, központja minden hazafias törekvésnek. Ahol a magyar élet, a tanügy önfeláldozó munkást keresett, ott állt ő az elsők sorában. És mindent az eszme, semmit saját érdekében.

Született 1857. évi január 23-ikán Kolozsvárt. Kilenc éves korában elvesztette apját. A tanulni vágyó ifjút keresztapja Pakó János kolozsmonostori plébános vette magához. Szellemi apja lett, kitől tanulta az életfeladatok komoly felfogását, kinél megszokta, amire természete hajlott, a tiszta erkölcsi életet. Mikor a kolozsvári gymnasium V. osztályát elvégezte, azt a kivánságát fejezte ki, hogy pap akar lenni. De keresztapja — ritka dolog! — lebeszélte. Tanítónak készült tehát és elvégezte a kolozsvári áll. tanítóképző-intézetet, hol 1876-ban kitűnő tanítói oklevelet érdemelt. Paal Ferenc igazgató nagyon szerette a szorgalmas, tisztaéletű ifjút és nevelőnek ajánlotta a gróf Mikes családhoz. Tanítványa volt Mikes Janka grófnő, boldogult királynénk meghitt barátnője, jelenleg a párizsi nagykövet gróf Szécsen Miklós neje. Hogy a grófi család rokonszenvét kiérdemelte, mutatja az, hogy élete végéig érdeklődött iránta és családja iránt. Két év mulva beiratkozott a Paedagogiumba, melynek akkori két tanfolyamának bevégezte után a természettudományi körből jeles eredményű képesítést nyert. Még egy évig működött a gróf Mikes családnál, azután 1880-ban a deési polgári iskolához neveztetett ki mint segédtanító. Midőn a következő évben a modori áll. tanítóképzőintézetnél a segédtanári állás megürült, Gyertyánffy István ajánlatára őt nevezték ki. Tíz évig volt segéd-tanár eleinte 450, később 600 forint évi fizetéssel. Ebből nemcsak saját szükségletét fedezte, hanem segítette az étellel még küzdő öccsét, hogy álláshoz juthasson és még meg is takarított tisztességes összeget. Ki tudja meddig várhatott volna még az akkori szabályzatok szerint rendes tanári állásra, ha a halál rést nem nyit neki. Mikula Antal tanár halála után elnyerte a rendes tanárságot azon kötelezettséggel, hogy a magyar nyelv tanítását is elvállalja. Ebbe is beletanult és működött szép sikerrel, míg szakember kineveztetése után, kedvenc tárgyait, a természettudományokat visszanyerte.

Eötvös József kedvenc eszméje volt az áll. képzőintézeteket vidéki kis városokban elhelyezni. Az iskolák decentralizációját tartotta a nemzetre nézve előnyösnek. Az ilyen kulturintézet kihat a mívelt közönségre, nemzeti irányt ad a törekvéseknek. Egyesíti, összpontosítja az erőket. A modori képzőintézetnek e tekintetben nehéz munkája volt négy évtizeden át. Hiszen sikerült oázist teremteni a sivár homoktengerben, melyben a magyar ember jól

érezhette magát; de a homoktengerből kevés tért tudott hódítani. Évszázados mulasztások nyomait nem lehet egy pár évtized alatt eltüntetni. De ha a jövő nagyobb terület sikeres meghódítására vállalkozni fog, csakis azon irányban fejthet ki tevékenységet, mely iránynak híve és lelkes apostola Bakos Kálmán volt. A nemzeti kultúra hódító főlénye, az önzetlen tiszta törekvés, a nép iránti szeretet a jelszó. Mily lelkes, kedves ünnepélyeket tudott Bakos az oázisban rendezni, hány ember tódult a Közművelődési Egyesület felolvasásaira! Megkörményezte mindazokat, kik zongorázni, szavalni, énekelni tudtak, hogy közreműködjenek. Ezek az ünnepélyek az intézetnek is örömnapijai voltak, mert szeretett növendékei elvállalták a munka oroszlánrészét. Hadd tanuljanak lelkesedni, dolgozni mindazért, ami szép és jó.

Családja és iskolája volt mindene. Családja volt a szeretet erős vára, ahol nemcsak pihent, de erőt merített a további küzdelemre. Most fel van dúlva a fészek, a boldog asszonyból gyászoló özvegy lett, édes leánya árvaságra jutott. Mint tanár és nevelő követte vallásos szívének sugallatát, hogy a szeretet a legfőbb. Szeretetét szeretettel fizették növendékei. Régi dolog, de azért még mindig új. És marad is az.

Szegény barátom talán rossz néven venné, ha tudná, hogy analizálom szerény érdemeit. Nem szerette a dicséretet, nem kívánt feltűnni. Hisz csak halála után tudtuk meg azt is, hogy ősei az erdélyi fejedelmektől nemesi levelet nyertek. Birta a levelet, de nem mutatta senkinek. Nem volt szüksége rá, hogy hirdesse. Úgy is tudtuk, hogy nemes ember, ki a magyar társadalom elitjéhez tartozik.

(Modor.)

Lenhardt Károly.

A tanítóképző tanárjelöltek didaktikai kiképzéséről.

Újabb tanárképzésünket szervező miniszteri szervezeti szabályzat az elméleti kiképzés mellett tanárjelöltjeink gyakorlati, didaktikai képzéséről is intézkedik, elrendelvén, hogy a kapcsolatos elemi tanítóképzőkben történjék a didaktikai kiképzés. Részletesebb utasítás azonban nincs arról, hogy miben álljon a gyakorlati munka. Inkább az alapelv van csak nagyjában kijelölve, hogy t. i. hospitálás (I. évfolyam) és tanítás (II. évfolyam) által valósíttatik meg a didakt. kiképzés. A gyakorlatban aztán a jelölt az I. évfolyamban négy hétnyi folytonos óralátogatás és a II. évfolyamon szintén négy hétnyi egyfolytában való tanítás által felel meg az előírt kívánságnak, jól-rosszul, egyéni rátermettsége szerint. Valószínűleg úgy a jelölt, mint a szaktanár örül egyaránt, hogy szerencsésen „túlestek“ a megkívánt didaktikai gyakorlaton. Pedig a gyakorlati kiképzés — kellő szervezéssel keresztülvéve — sokkal nagyobb fontosságú a tanári működés első éveire, sőt sokra az egész életre, semmint ily könnyen át szabadna rajta esni.

A jól szervezett didaktikai gyakorlat a jelölt és szaktanár („vezető”) *közsösen végzett munkájának* kell, hogy *eredménye* legyen. A szervezett didaktikai gyakorlat főcélja éppen az lenne, hogy *tudatossá és biztossá* tegye a kezdő tanító munkáját a homályos találmányos tapogatózás kísérlete helyett. A tudatosság, minden lépés okadatolási képessége a fő, mert a biztosságot csak később adja meg a nagy mester, az élet.

Hogy e tudatosság csak oly egyszerű tanári munkában is, minő pl. egy részletes *tanmenet* készítése, vagy pl. a helyes *tanalak* biztos *alkalmazni tudása*, stb. a kezdő tanárra meglehetősen káros zavarok okozói lehetnek, azt az idősebb tanár, ki ezeken már átment, igen jól ismeri. Szükséges volna tehát, ha tanárjelöltjeink a szakvezető tanárokkal ne csak a hivatalos, a köteles hospitálási és tanítási órákon érintkezzenek, hanem ezen kívül is pl. a 4—4 heti hospitálási és tanítási időben legalább heti 1—1 órán át *rendszeres, módszeres megbeszéléseket* folytassanak, mikor is a szaktanár bevezetné a jelöltet a tananyag beosztásába, elrendezésébe, oekonomiájába, technikájába, stb., szóval az *elméletileg* már tudott *elvek gyakorlati alkalmazásába, feldolgozásába*. A tanári karok módszeres értekezletein való részvétel, — kötelező formában — is előnyösen hasznosítható lenne a jelöltek jövő hivatására.

Nem azt akarom ezzel mondani, mintha eddig is nem adná meg a szaktanár a szükséges felvilágosítást — ha kérdezi a jelölt. De hát legyünk őszinték! A valóságban a jelölt restell kérdezni, de a tanár is gène-ben van: hátha megsérti a jelöltet, a már kétféle tanítói oklevéllel bíró leendő kollégát — kéretlen tanácsaival. Pedig hát senki sem születik — korunk hitetlen nézete szerint — tökéletesen, miként Minerva az arany időkben! — teljes fegyverzettel bele — mesterségébe. Tanúlni kell ma mindent!... Ha a módszer gyakorlati részét, melyről a francia közfelfogás méltán tartja, hogy: „La méthode s'apprent par exemples!“... nem is lehet máról-holnapra elsajátítani, legalább mégis bevezetődnek a jelölt a vezető tanárral való *bizalmas* „módszeres megbeszéléseken“ az önálló *munkára* való *készségbe*, az *önálló tervezésbe*. Ha *más munkáját* is látja, a *fejlődés belsejébe* is *betekinthet*, tudni fogja majd, „*mit, hogyan és miért?*“ kell tenni s így inkább megóvhatja magát a lélektelen sablonos módszertől, a gépies „manier“-től, pusztá formai „routin“-től. Megtanulhatja, hogy az igazi pedagógus módszerre nem merevedhetik meg soha, hanem folyton *fejlődik*, alakul, *tökéletesedik* a tárgy alkalmoszerűsége és a tanulók egyéniségének kimeríthetetlen változásai szerint. Az intensívebb didaktikai kiképzés nemcsak a tanárjelöltek érdeke, de a *tanítóképzés fontos ügyének* is lényeges előbbrevívője, segítő eszköze. Különben: Több út vezet Rómába!

(Budapest.)

Tanárjelölt.

Irodalom.

Zenei Irodalmi újdonság. *Az összes hangszerek ismertetése.* Számos képpel. Hangszereléstan. Konzervatoriumok, *tanítóképző-intézetek* és a zenekedvelő nagyközönség számára írta *Erdős Tivadar* tanár. Havelka József bizománya. Ára 3 korona (112 lap). A mű rendszeresen tárgyalja a hangszerek felosztását, az áthelyező (transzponáló) hangszerek írásmódját, az összes fa- és rézfuvó, ütő, billentyűs, pengető és vonóhangszerek leírását, kezelését, hangterjedelmét és hanghatásait, a partitúra-olvasás szabályait és az *1903-iki Tanítóképző-Intézeti Tantervhez* alkalmazkodva, az orgona mechanizmusát, a pneumatikus szerkezetet, az orgonajáték technikáját, a regiszterek kezelését, *az összes orgona változatok neveinek betűrendes magyarázatát* stb.

Szinyei Merse Pál. Most, hogy Németországban is mint műtörténeti jelentőségű nagy mestert födözték fel, tehát a legalkalmasabb pillanatban jelent meg *Malonay* Dezső monografiája Szinyei Merse Pálról a *K. Lippich* Elek szerkesztésében megjelenő „Művészeti Könyvtár“-ban. A pompás kivitelű, a mester minden nevezetesebb és jellemző művét szép reprodukcióban közlő kötet rendkívül érdekesen mondja el Szinyei Merse Pál fejlődését, küzdéseit, meghasonlását, visszatérését a művészethez s újabb pompázó virágzását. Nagy érdekessége a könyvnek az az önéletrajzi vázlat, melyet a mester maga írt a könyv szerzőjének kérésére s amely érdekes jellemzését adja küzdelmeinek s visszavonultsága alatti lelkiállapotának. Az életrajzban Malonyay beállítja Szinyeit kora művészetének levegőjébe s úgy fejt ki nagy műtörténeti jelentőségét; egyes műveit, géniuszának termékeit élvezetesen, szinte érdekfeszítően jellemzi, úgy, hogy a könyv olvasmányának is a legérdekesebbek közül való. — A „Művészeti Könyvtár“-nak még egy kötete van sajtó alatt: a finn *Öhquist* János monografiája a *finn művészetéről*, mely az ősszel fog megjelenni. Szinyei Merse Pál monografiáját a *Lampel R.* könyvkereskedése (*Wodianer F.* és fiai) cég adta ki; ára díszkötésben 8 korona.

Dürer. A „Művészeti Könyvtár“ című vállalatban, amely nemcsak legnagyobb arányú, hanem legbecsesebb és kiállításra is legszebb művészeti monografia-vállalatunk, most jelent meg *Dürer* Albrecht, a nagy német művész monografiája *Felvinczi Takács* Zoltántól. Dürert Magyarországhoz is köti egy szál: atyja magyar származású volt, a békésmegyei Ajtós községből vándorolt ki, mint ötvös legény, Németországba s úgy telepedett meg Nürnbergben, ahol a nagy művész élt és dolgozott. *Takács* Zoltán nagy tudással és finom művészeti érzéssel rajzolja meg Dürer pályáját, felhasználja a rendelkezésére álló életrajzi adatokat, de a fősúlyt a mester művészetének elemzésére fekteti. Ezt tüzetesen, minden szükséges szempontra kiterjeszkedően fejtegeti s az illusztrációk

nagy sokaságával is jellemzővé teszi. Ezek az illusztrációk kitűnő reprodukcióban közlik Dürernek minden jelentékenyebb festményét és metszetet. Takács Zoltán munkája tehát éppen azt adja, amire a művészet iránt érdeklődő magyar olvasónak leginkább szüksége van: olyan jellemző tájékoztatást, amelynek alapján megnyílnak előttünk a mester művészete élvezésének minden forrásai. A „Művészeti Könyvtár“-nak, melyet *K. Lippich* Elek szerkeszt, még az idén az ősz folyamán egy igen érdekes kötete fog megjelenni: a finn *Öhquist* János munkája a finnek művészetéről. A Dürer-monografiát Lampel R. könyvkereskedése (Wodianer F. és fiai) r.-t. adta ki: ára díszes, finom ízlésű kötésben 8 korona.

Vegyesek.

A státusz rendezésről. A középfokú iskolák tanárainak az a kérelme, melyet a tervezetbe vett teheremelésnek elejtése ügyében terjesztettek a Gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter úr elé, miképp ezt a napi lapok publikálták is, tárgytalanná lett. A heti 18 órának húszra való felemelése egyszer és mindenkorra elejtetett, a harmincöt éves szolgálati idő kérdése elodáztatott.

Gróf Zichy János azonban nemcsak a teheremelés tervezetében rejlő sérelmek megszüntetése által mutatta meg a tanárság iránt érzett jóindulatát, megmutatta azon erős, értékes igyekezettel is, mellyel már az 1912-ik évi költségvetés megmásíthatatlannak tetsző, merev kereteit kitágította s a rendezésre kitűzött időt egy évvel meg rövidítette. Értékes eredménynek kell ugyanis tartanunk, hogy az igazgatók s tanárok egyharmada már az 1912-ik évi költségvetésben belekerül a VI-ik, illetőleg a VII-ik fizetési osztályokba. Még pedig az 1909-ik évi költségvetés létszámának alapján, vagyis azokban a keretekben, melyeket a *Magyar Tanítóképző* októberi számában már közöltünk.

Azon auspiciumok pedig, melyek a tanárságnak s a hivatalos fórumoknak egymáshoz való közeledéséből a Miniszter urnak kézzelfoghatóvá lett jóindulatából

folynak, arra is engednek következtetni, hogy jogos kérelmeink az egész vonalon mihamarább meg fognak valósulni. Kílátásunk van tehát arra, hogy javulni fog általában a segédtanárok, a gyakorló iskolai tanítók helyzete, lehetőleg paritásba kerülnek a nem állami tanítóképző-intézetek tanárai.

Nagy szerencsénk s ezt a tárgyilagosságot szemponyjából konstatálnunk kell, hogy anyagi helyzetünk javításának kérdésében olyan ember munkálkodik a miniszter oldalán, mint Neményi Imre miniszteri tanácsos, kinek idevonatkozó igyekezetén jobb sorsunk idáig is megfordult.

Tanárok tanfolyama.¹⁾ Nagyjelentőségű s az egész ország közoktatásügyére kiható tanfolyam nyílt meg a mai napon, *Gróf Zichy János* vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletére, a budapesti VI. ker. állami tanítónőképző-intézeti paedagogiai-psychologiai és a m. kir. gyógypaedagogiai-psychologiai laboratóriummal kapcsolatosan. E tanfolyam arra akarja képesíteni a behívott tanárokat, hogy őket a lélektan alaptörvényeit, tisztázott igazságait tevő s demonstrálható tételeinek demonstráló alapon való tanítására képesítse. A kurzus megnyitása alkalmából konstatálnunk kell, hogy ilyen, a tanítóképzés s a psychologiai oktatás céljaira szolgáló laboratórium szervezésében hazánk a legelső államok között áll. A VI. ker. tanítónőképző laboratóriumát, még *Gróf Apponyi Albert* minisztersége alatt, *Dr. Neményi Imre* a tanítóképző szakosztály miniszteri tanácsosa, kezdette szervezni s állandó és gondos körültekintéssel fejleszteni. A múlt iskolai évben már nemcsak bel-, hanem külföldi szakemberek, testületek látogatták az intézetet; a róm. kath. közoktatásügyi tanács tagjai számára pedig demonstratív előadást is tartott a laboratórium vezetője.

Az intézmény még tovább fejlődött *Gróf Zichy János* minisztersége alatt. Zichy hamar belátta a laboratórium fontosságát, hasznát s már az 1911-ik évi költségvetésben állandó tételt állított be a tanítóképző-intézetekkel kapcsolatban létesítendő lélektani laboratóriumokra; — okúl adván, hogy ezen laboratóriumok létesítése a tanító- és tanítónőképző-intézetekben, mit par excellence paedagogiai szakiskolákban, igen kívánatos, mert fontos, hogy szemlélet útján közöltessenek a kísérlet terére tartozó újabb paedagogiai eredmények.

A jelenlegi tanfolyamra *Kandray Géza*, *Molnár Oszkár*, *Quint József* és *Répay Dániel* tanárok vannak felvéve, a tanfolyam előadói pedig *Ransch-*

¹⁾ A tanfolyam előadásainak tartalmát a *Magyar Tanítóképző* jövő évi számaiban részletesen fogjuk közölni. Szerk.

burg Pál egyetemi m. tanár s a gyógypaedagogiai-psychologiai laboratorium igazgatója és *Nagy László* igazgató, a VI. ker. tanítónőképző paedagogiai-psychologiai laboratoriumnak vezetője. A tanfolyam hallgatói a nyári nagy szünetben állami kiküldetéssel külföldre mennek, hogy e téren lehetőleg teljes és tudományos tájékozottságot szerezzenek s hogy a jövő iskolai évben ezzel a módszerrel kezdhessék meg a tanítóképzőkben a lélektan tanítását.

Házavatás Sepsiszentgyörgyön. A magyar tanítóképzés mai állapotát s ebben előretörését egyebek közt az is jellemzi, hogy újonnan két állami tanítóképző-intézet új épülete van már befejezve avagy van munkálatban. Mert a tanítóképző-intézet munkája több és nagyobb helyiséget kíván, mint régen; nő az ifjú s ruha is nagyobb és formásabb kell neki.

A sepsiszentgyörgyi állami tanítónőképző-intézet új épületét dec. 4-én avattuk fel. Igen örülök, hogy országos egyesületünk képviselőjében azon részt vettem, mert ott nem mindennapi tekintetből is volt örömem a magyar tanítóképzés haladásán. A kormányt *dr. Neményi* miniszteri tanácsos úr képviselte s láthatólag örvendett azon munkája egyik sikerének, amellyel a tanítóképző-intézeteket nemzeti kulturális fontosságuk arányában igyekszik ellátni. De kiemelendőnek tartom azt is, hogy *Báró Szentkereszty* főispántól és családjától kezdve nem volt a városnak és megyének intelligens polgára nő és férfi egyaránt, aki a felavatást a város és vármegye ünnepének ne tartotta volna s annak sikereért legalább agítással közre ne működött volna. A közönség együtt gondolkozik és érez az állami tanítónőképzővel s arra büszke. Adja Isten, hogy szelvében-hosszában mindenhol mielőbb így legyen hazánkban.

Pálmai Lenke, igazgatónak, aki kitartó munkájáért, buzgalmaért méltán érdemli meg a pálmát, s az egész tanárkarnak rokonszenvét, közbecsülést szerző ezen működéseért e helyen is mindezekért Egyesületünk kollegiális üdvözlölete, nagyrabecsülése jár.

Adja Isten, hogy e kollegák a szép, célszerű új épületben is egészségben, boldogságban működhessenek tovább. Az a jó közszellem, amely ott hamar észrevehető, vezérelje őket az új palotában is, s hogy egyesületünk is mindig örömmel gondolhasson sepsiszentgyörgyi kollegáinkra, kik intézetünknek, státusunknak, egyesületünknek eddig is becsületet, tiszteletet szereztek.

(Budapesten.)

Dr. Baló József.

A magyar királyi államvasutak téli menetrendje 1910—1911-re.

A budapest-orsova-verciorovai vonalon. Budapest és Cegléd között a vasár- és ünnepnapokon közlekedő déli, illetve esti vonat megszüntetik.

Szeged és Kiskunfélegyháza között a Szegedre reggel 5 óra 37 perckor érkező, valamint a Szegedről este 8 óra 15 perckor induló helyi vonat fogalmon kívül helyeztetik.

Az Orsováról jelenleg este 7 óra 5 perckor Domasnia-Kornyára induló személyszállító tehervonat Orsováról már este 6 óra 44 perckor fog indulni.

A szeged-rókus-dáljai vonalon. A Szeged-Rókusról d. u. 3 óra 12 perckor Szabadkára induló és onnét éjjel 10 óra 1 perckor Szeged-Rókusra visszaérkező személyvonatok forgalma megszüntetetik.

A temesvár-józsefváros-buziásfürdői vonalon. Az esti vonat helyett Buziásfürdőről Temesvárra, egy délutáni személyvonat helyeztetik forgalomba, mely Buziásfürdőről d. u. 5 óra 15 perckor indul és Temesvár-Józsefvárosra este 6 óra 50 perckor érkezik.

A Buziásfürdőről d. u. 12 óra 50 perckor Temesvár-Józsefvárosra érkező és az onnan d. u. 3 óra 15 perckor visszainduló személyvonatok forgalma megszüntetetik.

Az india-vinkovcei vonalon. Rumától Indiáig egy tehervonat fog naponta személyszállítással közlekedni, mely Rumáról d. u. 12 óra 20 perckor fog indulni és Indiára d. u. 1 óra 19 perckor érkezni, hol Ujvidék felé csatlakozást nyer.

A budapest-keleti pályaudvar-fiumei és újdombóvár-bosznabródi vonalon. A Budapestről jelenleg d. u. 4 óra 10 perckor Fiuméba induló gyorsvonat későbbben azaz este 6 óra 15 perckor fog indulni és Fiuméba reggel 7 óra 10 perckor, Fiume kikötőbe pedig 7 óra 21 perckor fog érkezni, hol a Venezia és Ancona felé menő hajókhoz csatlakozik.

A Budapestről jelenleg este 9 órakor induló gyorsvonat korábban, vagyis már este 7 óra 40 perckor fog indulni és Fiuméba d. e. 8 óra 42 perckor fog érkezni. E vonat nem mint eddig az egész éven át, hanem csak bezárólag október hó 31-ig és február hó 15-től fog forgalomba helyezettetni, azaz november hó 1-től február hó 15-ig nem fog közlekedni.

A Fiuméből jelenleg éjjel 10 óra 40 perckor induló gyorsvonat korábban, vagyis már este 7 óra 55 perckor fog indulni és Budapestre d. e. 9 óra 35 perckor érkezni.

Polytatása következik.

Kimutatás

a f. é. dec. hó 20-áig befolyt tagsági díjakról.

1908-ra: Dr. Richtmann Mózes (8 kor.).

1909-re: Dr. Richtmann Mózes (8—8kor.).

1910-re: Niernsee József, Haus Irma, Dr. Katona Lajosné, Heger Lujza, Lázárné Kasztnér Janka, Dr. Richtmann Mózes,

Folenta Lajos, Pasnáry Győző, Botos Imre, Kárpáti Ernő, Láng Mihály, Kárpáti Károly, Marczély Kornél, Micula Vazul, Margócsy Gyula, Lenhardt Károly (8 kor.).

1910. I. felére: Buschmann Gyula (4 kor.).

1911-re: Dr. Koch Ferenc (8 kor.), Margócsy Gyula (2 kor.).

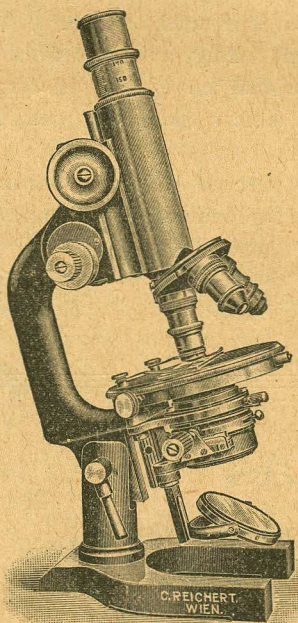
Horvay Ede
egyes. pénztáros.

Feiwel Lipót utódai

BUDAPEST, IX. IPAR-UTCA 4.

Mindennemű iskolapadok, iskola-
torna- és óvoda-berendezések és
szabad. gyermekpadok gyártása.
▶ Árjegyzékkel készséggel
szolgálok ingyen és bérmentve.

REICHERT K.

BUDAPEST, VIII. ÜLLŐI-UT 12.
WIEN VIII. BENNOGASSE 24-26

▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲
Ajánlják
mintaszerű

**gőrcsöveiket,
mikrotom-jaikát, polarizációs
és vetítő-
készülékeiket.**

Uj tükör-kondensorok ultra-
mikroszkopos részecskék lát-
hatóvá tételére. Fényképező
objektívek. — Uj Combinar-
Solar. Katalogus bérmentve.